

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOI
NSV Lõidu Ajaloo Kateeder

A. Kätson

„Pärnu Lõinakombinaadi ajalugu“
DIPLOMITÖÖ

JUHENDAJA: AJALOOKANDIDAAT J. Raid

NSV Lõidu ajal. kat.
inv. nr. 1880

TARTU 1965

SISSEJUHATUS

Pärnu dirauombinaadi rajamine lan-
geb ühti kodanliku diktatuuri kehtestamisega
Eestis. Pealuksein lihidalt Eesti majanduselul 20.
sajandi 20-ndail aastail ja linatööstuse
arengul.

Kodanliku diktatuuri kehtestamisega muu-
tus Eesti maailma imperialistliku süsteemi
koostisosa. Sel perioodil elas imperialistliku süs-
teemi üle üldkriisi. Kapitalismi üldkriisi puh-
kemise esimesel maailmasõja perioodil ja selle sü-
venemise sees Venemaa väljalangemisega
kapitalistlikust süsteemist avaldas halvavat
mõju Venemaaga kaubavahetuses olnud kapi-
talistlike maade arenemisele. Kapitalismi üld-
kriisi tingimustes, kus turguide probleem ja kon-
kurentsi võitlus kapitalistlikus maailmas üha
teravnemine, halvendasid selle süsteemi kõikides rü-
kides kapitalistliku taastootmise tingimused.
Eriti halvendasid need Balti rükkides. Nümasel,
realkulgas ka kodanlik Eesti, kaotasid nõu-
kogude Venemaast vägivaldse lahtirebimise ta-
gajärgel oma tööstuse ja põllumajanduse aja-
looliselt väljakujunenud müügiturud. Monopo-
listliku kapitalismi süsteemi lülitumise ajal,

mil see oli astunud üldmüri staadiumi, halvendas tunduvalt kodanliku Eesti tööstustoodangu turustamisvõimalusi leistesse kapitalistlikema maadega. Kapitalismi üldmüri lõi kaasa võitluse teravnemise kapitalistlike rühvide vahel nii toodangu müügitunni kui ka tooraine allikate pärast. Venemaa siseturu rõuete rahuldamiseks loodud Eesti suurtööstuse toodang ei leidnud lääneriikides turgu. Kodanliku diktatuuri tingimustes Eesti tööstus orientatsioon põhiliselt ainult kitsale siseturule, kus nõudmine oli suhteliselt vähenenud töötajate arvumise tagajärjel. Lisaks sellele oli kodanliku Eesti kitsas siseturg üle ujutatud kapitalistliku industriaalmaade kaupadega. Kõik see lõi püüratud ja ebastabiilsed tingimused kodanliku Eesti tööstustoodangu turustamiseks. Selpool nimetatud põhjused tingisid kodanliku Eesti tööstuse kyllustumise ja omi-ge madalama taseme võrreldes revolutsiooni-eesse tasemega. Süüsi pöörati 20-ndate aastate algul peatahelepanu tööstusele teostades „tööstusliku orientatsiooni“ poliitikat. Stimuleerivaks asjaoluks oli kapitalistide lootus nõukogude võimu kiirele langemisele ja kapitalistliku korra taastamisele Venemaal. Tähelepanu omistamist tööstusele põhjus-

tas ka asjaolu, et Eesti kodanlusele ei olnud neil aastail veel vajalikul määral selge kodanliku Eesti seisund maailma kapitalistlikus süstemis imperialistlike suurriikide agraarriigina, mis pidi rüümasid varustama toorainet, põllumajandussaadusi ja poolfabrikaatidega. Kodanliku diktatuuri algusaastail valitus nii Eesti siseturul kui ka tema naaberriikides kauakestnud sõjast tingitud terav tööstuskaupade puudus. Eesti kodanlusele näis tööstuse arenemise kaudu avanevat soodne võimalus kergem rikkatumiseks ja maksimaalse kasumi saamiseks.

„Tööstusliku orientatsiooni“ teostamist soodustas ka asjaolu, et kodanlik Eesti riik järandas suure osa Veni impeeriumi Eesti ala suurtoöstusest ja kapitalistlikust põllumajandusest, kus oli arenenud nii karjajamajandus, teravilja ja tehniliste kultuuride tootmine.

„Tööstusliku orientatsiooni“ poliitika teostamist kodanliku diktatuuri algusaastail toetab nii majandusele antud riiklikust krediitide enamus (43 - 46%)¹⁾ suunamine tööstusse ja kaubandusse, kõigi sõjas lüüesjäänud suuskäitiste enam-vähem töökorras hoidmine ja osaline tööle rakendamise ning

¹⁾ H. Saareniit, Kodanlik Eesti sõjajärgse revolutsiooniline riik aastail (1920-1924), Tallinn, 1958, lk. 18.

hulga uute, eeskätt tarbimisvahendeid tootvate ettevõtete arutamise.

Marxism-leninism õpetab, et monopolistlike kapitalismi riikumise sildide tendents ei tee võimatus tootmise tehnilist programmi ja tõuse ühel või teisel perioodil. „Oleks ekslik arvata,“ ütles V. I. Lenin, „et riikumise tendents teeks võimatuks kapitalismi küre kannu; ei, ühnikud tööstusmaad, ühnikud kodanluse kihid, üksikud maad ilmutavad imperialismi ajastul suurema või väiksema jõuga kord üht, kord teist neist tendentsidest.“¹⁾

Ka kodanlikus Eestis ilmnas ühnikute tööstusmaade ja ettevõtete suhteliselt küre, kuigi ebahätkelise arengu tendents. Pidevalt arenevad kodumaa loorainel baseeruv põlevkivitööstus ja turbatööstus ning üksikud siseturu nõuded rahuldavad kergetööstuse haard.

Süüsi ei saavutanud kodanlikus Eestis tööstus ka „tööstusliku orientatsiooni“ aastail kaugeltki sõjalisel tase. Kapitaalrahakud tööstuse kodanlikus Eestis ei võimaldanud isegi katta kapitali normaalset amortisatsiooni²⁾, tööstus kulus nii moraalselt

¹⁾ V. I. Lenin, *Труды*, 22. kd., lk. 278.

²⁾ A. Вейнер, *Комплексное развитие и специализация промышленности Эстонского агрикультурного района*, Tallinn, 1961, lk. 38.

Kui füüsiliselt, enamuse suuretvõtteid töötas pideva alakoormadusega nii looraine puuduse pärast kui ka saaduste puudulike struktureerimisvõimaluste tõttu. Teravalt avaldas laostumislendents rasketööstuses, eelkõige aga metallitööstuses. Metallitööstuse suuretvõtteid laostusid juba kodanliku diktatuuri algusaastail. Kui 1913. aastal töötas metallitööstuses 11000 töölisi, 1916. aastal 26000 töölisi, siis 1922. aasta lõpul töötas kogu metallitööstuses vähem kui 8000 töölisi.¹⁾ Suuretvõtte laostumist metallitööstuses ei muutnud kompensatsioonide rohkete uute, uskalt väikevõtte antamine.

Tunduvat laostus ka tekstiiltööstuses, mis kannatas eriti teravalt turgede puudumise all. Kui 1913. aastal töötas tekstiiltööstuses suuretvõtteis 19400 töölisi, siis 1923. aastal oli tekstiiltöölisi arv suurtööstuses ja kokkötööstuses kokku vähem kui 10000 töölisi. Tekstiiltööstuse suuretvõtteid saavutand kõrgseisuna 1923. aastal puuvillase riide osas 36%, kederuse osas 17% ning kaluri osas 48% sõjajärelst tasemest. Kuigi kodanliku diktatuuri perioodil tekstiiltööstuse üldised näitajad tunduvat langenid võrreldes sõjajärelse ta-

¹⁾ Eesti NSV ajalugu, Tüme kriisid, Tallinn, 1957, lk. 424.

remega, jäi tal süski muurtööstuses erikoht. Tekstiiltööstuses töötas $\frac{1}{3}$ muurtööstustöölise üldarvust, moodustas $\frac{1}{3}$ toodangu maksuvust ja tema põhikapital ligi $\frac{1}{3}$ kogu muurtööstuse põhikapitalist¹⁾ (sünjumus on huvitav märkida, et 86,3% kogu tekstiiltööstuse põhikapitalist moodustas välismaa kapital ja linatööstuses eraldi võetuna 82%)²⁾. Tekstiiltööstuse toodang läks põhiliselt siseturu vajaduste rahuldamiseks.

Eesti tekstiiltööstuses oli tuluallikana silmapaistval kohal linatööstus. Linatööstuse aretamise ja arenemise aluseks oli linna küllaltki suur osatähtsus Eesti põllumajanduses. Juba XVIII sajandi II poolest andis lina teravilja ja pürituse kõrval ikka enam sissetulukuid. XIX sajandi I poolest, viiti aga 60-ndast aastast linakarvatus laienes. 1905-1909 aastail oli Eesti maa-alal üldisest külvipinnast lina all 48270 hektari (4,5% kogu Venemaa linapinnast) ja kiusaak aastar keskmiselt 1280000 puuda (6% ülevenemaalisest linakiu aastarast saagist ja 5% ülemaailmsest)³⁾ Karjakarvatusse tähtsuse tõusuga 1910-1914. aastal lina all olev külvipind vähenes, kuid süski annab põllu-

¹⁾ Eesti NSO ajalugu. lk. 425.

²⁾ A. Büünip. lk. 49.

³⁾ ORKA, f. 969, nim. 3, s.-ü. 30, l. 214.

majandus aastas umbes 700000 puuda pu-
lastatud lina, millest umbes pool läks
kohaliku turu tarveti rahuldamiseks, üle-
jäänud osa väliturule.¹⁾ Lina kasvatamine
andis tõuke ka lina kasvatamis- ja kudu-
mistööstuse arengumisele. Esimene lina ketra-
mis- ja kudumivabrik asutati 1851. aastal
Narvas, sellele järgnesid linatööstuste asu-
tamine Mõisakülas, Viljandis, Pärnus jm. Töö-
deti peale lihtsa pleegitamata lina riide,
lõnga ja köienööride ka purje, poldani
ja pesuriideid ning alates 1924. aastast im-
pregneeritud riid. Tooted läksid põhili-
kelt Venemaa ja oma maa vajaduste ra-
huldamiseks, purje-, poldani ja purjeü-
diid eksportiti ka Lääne-Euroopasse ja
Aasiasse.²⁾

Pärast Esimest maailmasõda alanes
lina all olev külvipind 44 227 hektarilt
15 747 hektarini ja seda elukoige sõja aasta-
test tingitud põllumajanduse üldise laos-
tumise, kriisi ja röövimise vähenemise tõttu.

Kodanliku diktatuuri perioodil Eesti lina-
tööstus, nagu kogu tekstiilitööstus, elas
üle sügavat kriisi ja kaotas oma senise
tähtsuse.

¹⁾ Eesti Maa, Rahvas. Kultuur, Tartu, 1926, lk. 593

²⁾ Eesti Entsüklopeedia, X. 8, Tartu, 1936, lk. 75.

linatööstuse toodang langeb,

Tabel nr. 1.¹⁾

Aastad	Toodang (miljoni näiteid)
1913 / 1914	2687
1922	956
1930	1462
1935	1327

langeb liha osa Eesti põllumajandus-
saaduste väljaveos (protsentides).

Tabel nr. 2.²⁾

1922	43,0
1926	28,2
1928	15,6
1930	25,0

langeb ka liha osa üldises väljaveo
väärtuses (protsentides).

Tabel nr. 3.³⁾

1924	23,7
1926	14,4
1930	10,0

Eesti liha osa Lääne-Euroopa turul (protsentides)

1922/1923	8,3	Tabel nr. 4. ⁴⁾
1926/1927	4,4	
1927/1928	2,8	

¹⁾ A. Beiming, lk. 49

²⁾ ORKA, f. 969, nim. 3, s-ü 30., l. 227.

³⁾ Samas.

⁴⁾ Samas, l. 278.

Kriis Eesti linatööstuses oli kogu maailmas alanud linatööstuse kriisi väljenduseks. Üheks põhjuseks oli riik linale ohtliku konkurendi-puuvilla osatähtsuse tõus, mis tõrjus odavuse ja praktilisusega lina kõrvale. Eesti teraandas linatööstuse kriisi XX sajandi 20-ndal aastal veel järgmised asjaolud:

Kodanliku diktatuuri kehtestamisega Eesti katkus kaubavahetus Nõukogude Riikumaaga, kus oli riiki olnud peamine saaduste tarbija. Eesti oli sattunud sõltumatuks välismaisest kapitalist, välismaa monopolide huvides oli aga saada odavad toorained, see oma maal ümber töötada ja siis monopolist nõrgelt hindadega lõunadit Eesti tagasi müüa. Kodanliku valitsuse püüded olla meeltemööda välismaa kapitalistidele kaudselt vilja ja kodanliku Eesti linatööstus ei arenenud edasi kodanliku diktatuuri tingimustes. Samal ajal jäi linal ja linatööstuses üsni küllalt nuru osatähtsus nii ekspordis kui ka põllumajanduse tuluvallikana. Lina osatähtsuse siin (põllu- ja kinnisasadadest) näitavad järgmised arvud:

Tabel nr. 5¹⁾

¹⁾ ORKA, §. 969, nim. 3, s-ü 30, l. 226

1921/1922	arvupidamine aastal	39,1%
1925/1926	"	37,6%
1926/1927	"	40,58%
1927/1928	"	40,08%

1931. aastal said põllumehed ühe liinall
olva rakamaa kohta Petseri- ja Võrumaal
70-100 krooni ja mujal 60-80 krooni. „Kuid
summad ei ole suured, kuid arvestades
sellega, et ka või ja liha hinnad on ma-
dalad, väärivad linakasvatuse sisetule-
kud ka praegu tähelepanu. Kus liina kas-
vatatakse ja kus osatakse teda lootada ja ka-
ruda kõrgemaks sortideks, seal külitagu
liina ka edaspidi“, on öeldud Majandus-
ministeeriumi Tööstusosakonnale esitatud
aruandes linakasvatuse kohta.“

Arvestades linakasvatuse teatava osa-
lähtruse säilumist Eesti põllumajanduses
on arusaadav, et liina ümbertöötamise
tööstus säilib, kusjuures süngi võib märga-
ta villoomulikkuse tendentsi. Eesti tööstus-
elus kodanliku diktatuuri aastail - suu-
mati ettevõtte satahtruse langust ja rea-
pise ettevõtte loomist.

70% linavabrikute toodangust moodus-
tas „rahvatöö“ s.t. valmistati talurahva-
le riidet ja lõnga tellija poolt vabrikutele
sümbertöötamiseks saadud linast ja takust,
kusjuures sageli maksti ko. tööraha tööma-
terjaliga. Osa toodangust läks riigi telli-
miste täitmiseks ning väikene osa ekspordis.
Kodanliku diktatuuri algperioodil jätkus
võel mõningal määral kaubavahetus Nõuko-
gude Venemaaga, mis võimaldas ekspordida
linatööstuse saadusi, kuid 1926-1927 aas-
tal kaubanduslikud suhted Nõukogude Ve-
nemaaga peaaegu katkesid, mille tulemus-
ena vähenes linatööstuse saaduste export
Eestist veelgi.

Pärnu linatööstuse Aktria-fabrii raja-
mise laugel perioodil, mil lina külvipind
teataval määral murus, kaubavahetus Nõu-
kogude Venemaaga oli veel suhteliselt in-
tensiivne, Eesti kodanlik valitsus toetas
„tööstusliku orientatsiooni“ poliitikat. Vihe
Eesti murumata linatööstusele võeti hul-
ka kuulava vabriku loomist ajendas ka
arjaku, et Pärnu kaudu toimus sümben-
töötamata lina väljavedu välismaale, ku-
ga teeraine oli kergemini kättesaadav.

¹⁾ Kaubandus - Tööstusaja Teataja, XIII aastakäik, Tallinn,
1938, lk. 637.

Käsoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade Pärnu diatööstuse A/S rajamisest, tema ajaloolisest arengust kodanliku diiktuuri, nõukogude võimu taastestamisest (juuni 1940 - juuli 1941), Suure Isamaasõja, Saksa okupatsiooni ja nõukogude korra tingimustes. Selle aja jooksul on muutunud tootmisviisid, tootmisvahendid ja nende väärtus, tootjate roll ja hulk. On muutunud inimesed oma elu- ja töösuhetega ning on muutunud nende elu-olustikulisel tingimused. Pika arengute on läbi teinud Pärnu diatööstus binaat oma 46 eksistentsiaasta jooksul ja käsoleva töö püüab anda arengut rääkida, põhinedes allpool nimetatud allikatel:

Tööstuse arengu kirjeldamiseks kasutatakse A. Veimeri tööd „Коммунистическое строительство в промышленности и строительстве промышленности района“ d. Bruttuse „Eesti NSV sotsialistlikust industrialiseerimisest“ kogumikust „Nõukogude Eesti majandus 1940-1960“. Teaduslik-tehniline informatsioon on toetatud „Kergetööstus“ jt.

Sotsialistliku võitluse ja kommunistliku töö liikumise kirjeldamiseks kasutati ka r. Boikovi „Sotsialistlik võitlus Eesti tööstus-

ettevõtetes enimel kõuogude aastal", V. Jumanova "Kommunistliku töö liikumisest leham, "Volta" Artiklite kogumist "Kaasaja ajaloost".

Töös kantatud arhiivmaterjalid on Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku liitumise töö Riiklikus Keskarhiivis fondides nr. 3991 - Pärnu Linatööstus, nr. 969 - Majandusministeeriumi Tööstusosakond, nr. 50 - Sotsiaalministeerium, nr. 2114 - 4. jaoskonna tööinspektor.

Käesoleva perioodi andmete kogumisel kasutati andmeid linanombinaadi ühiskondlike organisatsioonide dokumentatsioonidest, raamatupidamisest, plaanisraamast, varustus- turustusraamast, kaadrite raamast.

Ühiskonnasindmuste käsitlemiseks ja paremaks mõistmiseks vestlesin tööliste August ja Jüri Laosga ning kantarin Pärnu Koduloomuuseumi fondides säilitatavad kirjalikke mälestusi töölistelt-pensionäridelt Elisabeth Järvesaarelt ja August Laoselt.

Rasvunud töö kirjutamisel oli andmete puudulikkus arhiivides. Vanade töötajate mälestuse järgi põletati dokumentid sakslaste poolt rahium hoovil. Täielikult puuduvas andmed loodangu hulga kohta kodan-

liku diktatuuri perioodil, aastail 1940 -
1941 ja 1941-1944, tööliste arvu kohta 1941-44.a.
Kõnastamata on ka praegu liinakombinaadi
arhiivis olevad dokumendid, mis sisaldas ma-
terjali kogumist töö kirjutamiseks.

1. PEATÜKK

*Pärnu Linatööstuse Aktsia-Seltsi
areng kodanliku diktatuuri perioo-
dil (1920 - 1940)*

Ühine rajada Pärnu linatöös-
tus sai alguse 1919. aastal. Ühine alga-
lojaks oli Pärnu kaupmees P. deppik, kes
oli tegutsenud Moskvas Eesti linakat-
ruse raabrike saaduste turustami-
sega. 23. septembril 1919. aastal toi-
mus koosolek, millest võtsid osa P. dep-
pik, K. Richmann, A. Klein, J. Jannubaum
ja J. Leismant. Koosoleku protokollis
on märgitud: „Siinmas peidades, et Ees-
tis praegusel silmapilgul veel mitte üh-
tigi täielist linatööstust olemas ei
ole ja iseäranis veel arwene võttes, et
Pärnu just linakauplemise kesknõrk on,
kust lina ilma ümberöötamata väga-
maale vietakse, otsustame Pärnu linatöös-
tuse, kudumise, plekkimise, värvimi-
se ja apretumise raabiku ehitada ringid-
lenn Austria seltsi arutada Pärnu dire-
ktööstuse Austria-seltsi nime all.“

Enialgne Austria kapitalis määrati

300 000 marka.¹⁾ Ettevõtte rajamiseks ot-
ustati omandada Vichmanni ja Leppi-
ku rävimistööstus Tallinna - Posti tä-
naval nr. 6/8 ühes uinnisvaradega ja
sinna juurde kuuluva maa - alaga.
Ka arvestati rajatava tööstuse jaoks
kõvalanuga vaba maa - ala ostuõi-
malusega. Tööstusruumideks otsustati
omandada inglise firma Bell ja Co mun-
linaait, maarak osta aga välismaalt.
Kuna tööstusruumi uusia maarak ot-
tus rajati välisvalutat, otsustati teot-
leda valitsuselt luba võtta 15 000
punda liina ja 10 000 punda liinamater-
jalit välismaal realiseerimiseks. Uude realiseeri-
misel saadud rahaga kavatsiti teostada
elluviimistatud otud.

Asutati ka Austria - seltsi põhikirja, mis
registreeriti 9. oktoobril 1919. aastal Pär-
nu - Viigandi Rahukoogus.²⁾

1919. aasta 1. novembril võeti Vichmanni ja
Leppia rävimistööstus Pärnu linna tööstuse
Austria - seltsi valdusse.³⁾ Viheldiselt sellega
keras päraakorda Pärnu linnale kuuluv ja
uue tööstuse kõval anuga liino kõrti koo-
re omandamine. Kaaluti ka uatustliku -

1) Pärnu linnaarhiivi album, 20. aastat
Pärnu linnaarhiivi A15, Pärnu, 1939, lk. 6.

2) ORKA, f. 3991, nim. 2, s. 20, li. 6.

3) Pärnu linnaarhiivi album, 20. aastat
Pärnu linnaarhiivi A15, Pärnu, 1939, lk. 9.

mat võimalust uue tööstuse rajamiseks, nimelt Pärnu linnalt mõlemal pool Rääma tänavat arvuti tühjade ehitusplatide omandamist tööstuskoosse ehitamiseks.

6. detsembril 1919. aastal toimus Pärnu Eesti Laenu - Koja viimise ruumis Pärnu linatööstuse Austria - Seltsi aktsionäride koosolek. Koosoleku avas anitajaliige deppik, kes teatas, et „ tahab uue ettevõtte - Pärnu linatööstuse Austria - Seltsi tegemiseks turnitada avatus ja avamispäevaks lugeda esimese aktsionäride koosoleku päeva, s.o. 6. detsember 1919. aasta. Koosolek ainnitas Vichmanni ja deppiku värvimistööstuse ning Sümo kövtri koosse omandamiseks. Põhikapital otsustati moodendada summi 5000000 margari. Samal koosolekul valiti seltsi esimese juhatus koosseisus deppik, Vichmann, Janni baum, Lemment ja Pajo. Revisjoni komisjoni valiti Kangro, Jäärats, Tutsov, Tõllaspepp ja Martinson. 7. detsembril pidas esimene juhatus oma koosoleku, kus juhatusel esimeheks ja asjaajajaks direktoriks valiti deppik. ¹⁾ ²⁾

1) Pärnu linatööstuse arhiv, album, 20. aastat Pärnu linatööstuse A/S, lk. 11.

2) Janna, lk. 12.

Kõrgelt lahendati tööstuse areko-
ha üirimus. Erialgu kavatsitud ja läh-
mannilt ring seppikult omandatud kih-
nivara leiti olvat väikene, kuna aga
Bett ja Co kinnivara hindu peeti liiga
kõrgus. Kõige õigem leiti olvat töös-
tuse rajamine Pärnu linnalt osta kavat-
tavale ehitusplatsile Pääma tänav 38.
Tööstusministeeriumi omanduse
esimes deppik Inglismaale ja Saksamaale.
Kokkuvõttes selgus, et need tööstusma-
rad olid Inglismaal ja Saksamaal vä-
ga kallid. Depik ostis tööstuse jaoks
Saksamaalt Myslowitzis (Silurias) areva
vara ketrusvahime masinad ja inven-
tari. "Nõus ajaks olid seltsi poolt os-
tetud lihasemmed müüdnud ja selle-
est saadud raha saadeti deppiku-
le sissekade ostuks. Uue tööstusloo-
se projekt valmistati välismaal Niini
Bittel ja Brausewetteri büroos²⁾ 1920. aas-
ta algul alustati ka ehitusmaterjalide
ostuga. Vähe, kui eialgu vajalik ehi-
tusmaterjal oli koos, alustati ka tööstus-
hoone ehitustöödega, s.e. 1920. aasta au-
gustis ja ehitustöid loostas ehitusette-

¹⁾ Pärnu direktooriaadi arhiv, Album
"20 aastat Pärnu direktööruse A/S", lk. 15

²⁾ Jaman, lk. 21.

võtja Laurin.¹⁾ Paari kuuga valmis tööstushoone alusmüür. Raskusi oli tellivide saamisega ja et ehitustöid kiirendada, otsustati osta välismaalt betoonkivide ja katuskivide valmistamiseks mahtad, et rajalike kive ise valmistada. Osa betoonkivide valmistati 1920/1921. aasta talvel ja kevadel jätkati ehitustöid.

Sama aasta augustikuul sõitis juhatuse esimes deppik uuesti Uyslowitzi, et teha uuesti eelmise aastal ostetud ketussabriku masinad Pärnu. Kuid selgus, et nii veeraha kui ka tollid olid kõrgemad kui arvestatud ja selles punktis rajalik summa. 9. aprillil 1921. aastal peeti aktsionäride peakoosolek, kus otsustati muundada aktsiakapitali 10 000 000 marga võrra, s.o. kogusummas 15 000 000 marka.²⁾ Ehitatar tööstushoone Pärnus Rääma tänaval nr. 38 pidi esialgne kava järgi tulema 4-koordne. Kuid rahapundum tõttu juhatus loobus oma 23. aprilli 1921. aasta koosoleku otsusest. Kus hoone otsustati ehitada kahekoordne, kuid nii

¹⁾ Pärnu linnavalitsuse arhiiv, album, 20 aastat Pärnu linatööstuse A/S", lk. 18.

²⁾ Sama, lk. 21.

kindral alusel, et sellele oleks kõrgem võimalik teostada pealiskihitus. Tööstuskoosse ehitus jätkus, saabunud masinad ja need paigaldati. Esimesena läks käiku sidumiskoõri valmistamise osakond. Sidumiskoõri valmistamine algas 1922. aasta talvel.¹⁾

1922. aasta sügisel alustati ka katlamaja ehitustöödega ja viidi lõpule ketrusmasinate ja jõujaama ülesseadmine. Kütustöödega alustati 1923. aasta detsembris.²⁾ Tolleaegse tööliste E. Järvesaar kirjutas oma mälestustes: „Kui läksin 21. detsembri hommikul tööle, tuli tolleaegse meister Pappel minu juurde ja ütles: „Uuh, sa näekisid, et osad uedrata, mine nüüd ülesse ja pane masin käima.“ Seadisin masina korda ja proovisin, kas töötab. Töötas. 1923. aasta jaanuaris tulid ka veel teised uetrajad ning võeti ka uetrajate abilisi ja aseldajaid. Käiku läks kaks ketrusmasinat, s.o. kelli poolt. Iga pooli peal töötas üks uetraja ühe abilisega.“³⁾

1923-ndal aastal alanes uodantamine

1) Pärnu Linnavalitsuse arhiv, Album
„26 aastat Pärnu linatööstus A/5“, lk. 24.

2) Jamas, lk. 26.

3) Töölise-pensionäri E. Järvesaare kirjalikud mälestused Pärnu Koduloomuuseumi fondidest.

Eesti majandus- ja rahanduskriis peegeldus ka Pärnu linatööstuse arengus. Pärnu linatööstus oli suurtes rahalistes raskustes, nii lühiajalisi kui pikaajalisi laene oli tehtud Pärnu, Viljandi, Tallinna ja pankadest. Raskusi oli tooraine kaevamisega ja töölisküsi niigi viltsa palga maksimisega. Tööraburade eksploatatsioon ja Eesti rahvamajanduse väliskapitalist üha suuremama sõltuvuse sattumise hinnaga muutis võimalik Eesti ülitada majandus- ja rahanduskriisi ja saavutada ajutine stabilisatsioon, mis soodustas leataval määral ka tekstiilitööstuse tõusu. Stabilisatsiooni aastail kindlustas majandusliikumise ja rahalist ka Pärnu linatööstuse. Ettevõtte laenus.

1927. aastal laiendati värvimisosaonda ja kaeti üles villa maanimese ja ketramise mannad. Juurde osteti kaasa lõngakutsumannid¹⁾. Seni oli vedratud mõrvalõnga, millest kalunid ise vedudus võrre uudunid. Kuna vedudus võrgukudumise oli kalunitel üldalt tülikas, pöörduti Pärnu linatööstuse Austria-Itali pooli ettepanemuga kaevata valmistama valmis võru. Vastavad mannad muutre-

¹⁾ Pärnu Linatööstuse arhiiv, Album, 20. aastat
Pärnu Linatööstuse A15, lk. 29.

tigi ja tööd alustas uus maond-
-võrgundumine.

Vaatamata kriisiaastatele lüti või-
malusi ka järgnevatel aastatel laiend-
dada Pärnu direktöörkond. 1931. aastal
osteti kalandermasin ühe juundamulu-
va müde möödumiseks. 1932-1934
aastal laiendati värvimis- ja pleugi-
tamisosaonda, liivaruumi ja köie-
tööstust. 1935. aastal ruti rize uue
tööstushauna siidnööri valmistamiseks,
milles osteti vastavad masinad ja eki-
kati jõujaam. 1938. aastal laiendati
tremenditööstust ring alustati nunn-
ma tübhoone juundehitusega peaho-
nelt. ¹⁾ Vana-Pärnus oli Pärnu direktöös-
tuse Aktsia-Seltsit siidvärvimis- ja villa-
tööstus umbes 25 töölisega. Pärnu dire-
ktööstuses valmistati lina- ja taaselõn-
ga, uumitatud lõnga, nõõri, kõõri, rüü,
rüti, laudlinu, sahvraiti, käterätki, mad-
ratrüüel, voodilinu, käsitöö-, särgi-,
püeri-, uoti-, pünni-, põrandarüel,
kalavõru, võrgulõnga, mannikõnu, vil-
jauotki, tööstati villa kraanmist, kutra-
mist ja värvimist.

¹⁾ Pärnu direktöörkonna arhiiv, Album "20 aastat
Pärnu direktöörkonnale 1918", lk. 31

Antamisest alates oli Pärnu linatöös-
tuse Aktsia - Selts laienenud üldiselt
töusvas joores, mõningase taganemisekuga
kuin aastail.

Peelüüri

Tabel nr. 6¹⁾

Aastad Töömaterjal, ja valmis - Tööliste arv
kaubad võrreldes

1920	1.841.269.02	marka	11
1921	2.340.830.93	"	50
1922	2.264.487.52	"	90
1923	6.754.690.23	"	105
1924	5.593.745.72	"	129
1925	7.097.372.25	"	103
1926	7.616.479.50	"	146
1927	14.597.577.83	"	150
1928	122.155.26	Krooni	157
1929	158.091.53	"	194
1930	114.287.86	"	203
1931	122.681.26	"	237
1932	113.785.87	"	241
1933	150.391.44	"	232
1934	177.541.21	"	227
1935	161.952.44	"	237
1936	225.062.28	"	283
1937	265.384.62	"	345
1938	258.063.83	"	356

1) ORKA, №. 3991, nrn. 2, s - ü 115, L. 87.

Kuigi tööstus laikus ja arenes, oleks vää-
silt teha jätkudus kodanliku Eesti ma-
janduslikust arengust või Pärnu dina-
tööstuse Austria - Seltsist muu viältalt edu-
kast ette võttest.

Kodanlikus Eestis tekstiiltööstus võim-
des sõjajärel perioodiga toodangu mahu-
poolest vähenes, kuid riiki olita riu-
tööstusharudest eriti kiirelt enimesel ko-
hal - tekstiiltööstus töötas kodanlikus
Eestis kõrgele tollimüüride kaitse ja põ-
hiliselt riikliku vajaduste rahuldamiseks.
Riikliku vajaduste piisus oli toodangu ma-
liseerimine kindlustatud. Ka Pärnu ki-
ratööstus, nagu teisedki linatööstuse-
rõtted Eestis, orienteerus riikliku vaja-
duste rahuldamiseks, m. näbratöö teos-
tamise teel (moodustas 70% riikliku pai-
gutatud produktioonist)¹⁾ dika uokku-
oste teostati enesest otse põllumustelt,
teises järjekorras agentide kaudu või li-
nakaupmustelt. Põllumustelt uokkuoste-
tud linast ja lamust valmistati riiki
endi materjalist riidet ja lõnga, misjuu-
rus saqli ka tööraha maksiti toormater-
jaliga. Väike osa valmistoodangust läks

¹⁾ Kaubandus - Tööstusnoja Teataja, n. 38, 1938, lk. 637

riigi tellimuste täitmiseks ja välitumise.

Tähtsaks teguriks, mis võimaldas li-
katoöstuse, sealhulgas ka Pärnu lina-
toöstuse eksistennimist ja laiendamist,
oli varanenud tehnika kasutamine.

"Praeguse seisuga on Eesti likatoöstuse
264 tejest ca 50% kaunis vanad, 23%
aastast 1912 ja 27% aastast 1927-1934,"
kirjutab Kaubandus-Tööstusnoja Teataja
1938. aastal. "Olemasolevat varanenud
tehnikat kasutati füüsilise aulumisega
vabrikus laiendamisel juurdumunutsita-
rad markeid olid vanad, ostetud välis-
maalt suhteliselt odavalt. Nii oli ka Pär-
nu likatoöstuses. Juba amutamise algul
oli nixxade, nagu eelpool öeldud, va-
ra. E. Järnsaan kirjutas oma mälestus-
tus linaoöstuse algupäevist: "kõrised
kraapind roostet marinatult, mis saks-
maalt oli saaditud. Need olid vanad,
põlenud masinad, mis Enimene maailma-
sojas kävinud vabrikust olid jälle jäänud."⁴

Enamus tööoperatsioonide tuli sooritada
käitsi. Meruhteli juunde vaid lüdaa-
jalikke masinaid, mis võimaldavad too-
dangut suurendada suurema karmu

¹ Kaubandus-Tööstusnoja Teataja, n. 38, 1938, lk. 637

⁴ E. Järnsaan kirjeldatud mälestused.

saamise eesmärgil. Jook andmed
Pärnu linatööstuse Aktsia-seltsi kasumi-
te kohta 1920 - 1939. aastani.

Tabel nr. 7 ¹⁾

1920	2. 846. 394. 35	marka
1921	4. 159. 445. 48	"
1922	10. 130. 038. 15	"
1923	20. 850. 238. 64	"
1924	21. 816. 367. 72	"
1925	29. 280. 420. 25	"
1926	32. 191. 067. 50	"
1927	37. 287. 750. 72	"
1928	334. 395. 83	krooni
1929	349. 287. 08	"
1930	275. 694. 62	"
1931	415. 781. 05	"
1932	398. 686. 36	"
1933	377. 979. 91	"
1934	427. 338. 24	"
1935	523. 503. 72	"
1936	637. 280. 84	"
1937	738. 434. 05	"
1938	769. 263. 76	"
1939	816. 199. 46	"

¹⁾ ORKVA. f. 3991, nim. 2, s-i 115, lk. 87.

Ettevõtte laiendamise, töödangu
karvu, kannu tõusu ihaks oluliseks
teguriks oli tööjõud - odav ja kätte-
saadav. Tööliste higi ja vaeva hinna-
ga panid antiondud iha suuremaid
summasid tasutema. Nii arhiividokum-
entideid kui ka vanade tööliste mä-
lestused annavad tunnistust viletsatut
töötingimustest, madalast palgast, „va-
batahtlikust“ iletundidest, töö inten-
siviteetidest. Töödustavaks tingimuseks
tööraha ekspluaterimisel oli alaline
töötute armee kodanlikes eestis. Ette-
võtte algaastast alates liigame mater-
jali, mis annavad tunnistust raskete
ja halvade töötingimuste, pika tööpäi-
va ja madala palga kohta.

Endine tööline E. Järvesaar kirjutas
oma mälestustes Pärnu diinatööstuse alg-
aastast: „Vabrikut ei köetud, ukred
olid laudadest kokku löödud ja aju-
tult ette pandud, nii kõrgle maast, et
isegi kass ja noor said alt läbi pugeda.
Ka aknad ei olnud korralikult en-
galt poolt jecenis tuul läbi. Kest ed-
ktrum saali oli ilus laotud mur-
telliskividest ahi. Seda kannati kütma

esmaspäeva hommikul ja vast laupäeva õhtuks läksid selle seinad soojaks. Käsi sai soojendada ainult ahju suus, aga töötama pidi paljaste kätega. Ketrusmum oli neus ja külm, ketrusmariate soojaveekastid tekitasid niisugust auru, et kogu mum oli seda läis. Ilmalt laest tilkus vett kalla ja pumkompad külmusid joranda külge. Õhtuks olime läbimärgad... Töötada tuli 10-11 tundi päevas, tamm oli aga tihedalt 16-11 penni tunnis. "1)

Töölise August Laose mälestuste järgi oli värvimisrahnas nii palju auru, et ei näinud 1,5 meetri kauguseltgi. Paljud töölised olvad köhinud vund. Tööruumid olid mustad, tolmused, ilma ventilatsioonita, ei vastanud mitte mingisugustele tervishoiu- ega ohutus- tehnikanõuetele. Puudunud perimuumid ja tööriiete hoiuruumid.²⁾ Kuigi ettevõtte laiendati, ei muutunud töötingimused parumaks. Järelvalveaktist nr. S-60048. datteobrist 1937. aastal loeme:

„diharugemissuunis linnab palju tolmur.“³⁾ „Käitised puuduvad perimissus

1) E. Järnsaari kirjeldused mälestused

2) Töölise perimissuuni A. Laose kirjeldused mälestused Pärnu Koduloomuuseumi fondidest

3) ORKVA f. 50, num. 1, s-i 955, l. 136.

ja rõivastumiseks eraldi ruumid. Eel-
kõrva ruumis transmissioonilt ket-
rusmanikadeli misse rihma ülikan-
ded kaitsega varjamata," on kirjuta-
tud järelvalveautis 1-6004 9. detsemb-
rist 1938.¹⁾ Järelvalveaut 1-6002 10.
novembrist 1938: "Puuduvad rõuhtko-
hand jõejoone rööud. Kraanimismani-
rati puuduvad külgakaitseid ja vält-
sidi sisejoekmüpoolele kaitse null"²⁾

Formaalset kütis 8-tunnise töö-
päev. kuid maksimaalselt kauni saa-
miseks pikendati tööpäeva. Ühtundides
pidi ettevõtte taotlema ka ametlik-
ku luba, seda sai aga kiiresti. Arhü-
vitoimikutest võime leida vastavat ma-
terjali ka Pärnu direktöörstun kohta.
31. detsember 1930. aasta:

"Teatan, et Varum Tööinspektor on
pikendanud mittesunduslike üli-
tundide luba kuni 1. veebruarini
1931. aastal."³⁾ "Vastuseks Teie ülli-
kohale palvel teatan, et Varum Töö-
inspektor on pikendanud mittesundus-
like ülitundide luba liivarabri-

1) ORKA, f. 50, nim. 1, s-ü 955, l. 148.

2) ORKA, f. 50, nim. 1, s-ü 954, l. 100

3) ORKA, f. 3991, nim. 2, s-ü 79, l. 45.

Kuni kuni 1. aprillini 1931. aastal",
"... on pikendatud mittesunduslike
ilutundide luba kuni 31. märtsini 1931.
aastal" jne.

Mida kujutavad need "mittesundus-
likud" ilutunnid? Kapitalistidele - maks-
imaalset karumit, tööliste - äraala-
misvõimalust. Kahjuks puuduvad and-
med selle kohta, kas ja kui palju maks-
ti ilutundide eest, kuid on teada, et
vaatamata pikale pävale ja ilutundide
tööliste jõu ei kasvanud. Märghukija
sabarügi valitsemise eestima Töölisühin-
gu Keskliidu juhatuselt 1930. aastast
on kujutatud:

"Rahvusvahelise tööbüroo ja Eesti
statistika keskbüroo andmetel on Eesti
tööliste reallteenistus üks madalama-
list maailmas. Tegelik päeva teenistus on
ka madalam kui enne sõda praegusel
sabarügi maa-alal, vaatamata, et ka
sel ajal oli meie tööliste reallteenis-
tus tunduvalt madalam teiste maade
tööliste teenistusest. Viimastel ajal, eriti
aga üüriseaduse õrakaostamise tõttu on
tööliste reallteenistus veelgi langenud,

est korterite hindu, mis muudunud üürimaduse alla, on tõstetud 100% võrra ja enam. Eriti raskeks on kujunenud vähemapalgaliste töölisi olukord, kellede teenistus väga sagedasti on kroonist kuni 1 krooni 60 sendini päevas. Otsa võimatu on samase väikese teenistusega ära elada¹⁾ alalise ja arvuka töölise arvu olemasoleva uodanlikus Eestis võimaldas töötajate palga äärmiselt alla kukkuda. Eriti madalad olid palgad tekstiiltööstuses ja kaitel, sest nende töötamist oli 40-50% võrra muust töölisi palkadest väiksemad.

Töö palga muurus Pärnu linatööstuses:

Puhkamine }	Tabel nr. 8 ²⁾
1922 - 1924. a.	11 penni tunnis
1924 - 1926. a.	15 " "
1928. a.	16 senti tunnis
1929. a.	14 senti tunnis
1931. a.	14 " "
1934. a.	14-18 senti tunnis
1935. a.	15-18 " "
1935/36. a.	16-19 senti tunnis
1937/38. a.	21 senti tunnis

¹⁾ ORKA, f. 969, nim. 3, s-ü. 248, l. 127

²⁾ ORKA, f. 3991, nim. 2, s-ü 115, l. 87.

Pärnu linatööstuses, nagu tustiski ette-
rötates kodanlikus eestis palgad lange-
sid munaastail ja lõunid minimaal-
selt majandusliku lõunu aastail, kuid
maalpalk ning töölise ostujõud oli
endiselt väike. Jook ära töölise eel-
aru 1937/38 aastal, mil Pärnu lina-
tööstuse töölise palgad olid maksi-
maalid.

Töölise kuupalk 8-tunnise tööpäe-
ra pikkuse juures oli ca 41 krooni. Jün-
juures tuleb arvestada, et rabiit nime-
muudel ei töötanud (palka selle eest ei
maksud v.a. kaks nädalat korralist puh-
kust), küisi aastail aga oli sageli lü-
hendatud tööpäevi ja nädalaid, seega
tuleb kinnimisi muuta eestis veelgi
madalam. Milliks vulus töölisesin-
tuln kodanlikus eestis? 1-2 toalise
korteri üür oli 1937-1938. aastal 4-5
krooni kuus, lisaks müti, veri, valgus-
tus - 3, 64 krooni kuus, nokku 8 krooni.¹⁾
Toiduks, riietuks, arstiarviks haridu-
ks jm. kuluduks jäi ligikaudu 1 kroon
päevas. Sellist tulenes töölise krooni-
line alatoitus, eeldine annatus.

¹⁾ C. Sepp, Madalapalgaliste töölise maalpalk
kodanlikus eestis, ESTU TA Toimetised, lühis-
konnatrükkide seria, nr. 4, 1960.

viltsad olid ka tööliste elamistingimused, sest röödmise korterite järele oli nüüd nagu kodanliku vabariigi perioodil. Eriti raske oli neil töölistekondadel, millel olid lapsed, sest lastega tüüpnikke eramajja ei tahtud võtta. Pärnu Linatööstuse Autsia-Selts oma töötajate elamistingimustest ei hoolinud, nagu kodanliku vabariigi perioodil ei ehitatud tööliste väbriku poolt ihtugi elamut. Rääkida ei saa ka töötajate kultuurilisest teerundamisest, puuduvad tööliste organiseeritud isetegevusringid. Ja vaevalt jõudiski tööline peale pikka nurnavat tööpäeva ja pärast uduvaid majapidamisloõid midagi muud veel teha.

Vaatamata raskele elu- ja tööoludele olid rõõdmised suured. Meistrid olid tööliste juhid ja meil meelest jäägi koolega valvanud, et töö tuleks korralik ja valmis tähtajaks. Oma töödaugut said edukalt realiseerida (järelkult ka suurimaid tuluid tasu pista) vaid need ettevõtjad, kes täitsid kullimused tähtaegselt ja tootsid

1) Pärnu Linatööstuse töölise, peamisaanika teinud ühiskondlike meelestused.

Küllalt kvaliteetsed toodangud. Toodangu läpse hulga kohta Pärnu direktöör Arctia-Seltsis andmed puuduvad, kuid toodangu kvaliteedi kohta rõime tootjale ajakirjandusest lugeda mitmeid kiitvaid artikleid. Näiteks ajaleht „Uus Eesti“ kirjutas 1938. aasta 30. augusti numbris:

„Pärnu näituse peatallis esikussumma väljapanemuga tekstiilialal Pärnu direktöör Arctia-Seltsi magu kohapeal veenduda võib, on nimetatud ettevõtte tekstiiltööstuse alal saavutatud tähelepanuväärne tulemus. Asjatundjate sõnul olid tähendatud artiklid nii väljatöötumise kui ka kvaliteedi poolest esmajärgulised.“¹⁾

Arvestades elanikkonna madalat ostuvõimet realiseeris Pärnu direktöör oma toodangut küllalt kallilt, mis lõi maksimaalsed kannid, kuid säilitas siiski ostujarvona. Muuhulgas kõrge hinnaga pärast siiski oli. Viies tarbijatist kirjutas: „Tellijätku mudumitööd, milleks andrik 16,3 kg liinu. Töö eest tuli maksta 72,44 krooni. Puh-

¹⁾ „Uus Eesti“, 1938, nr. 89.

villa ja liha kaal on ümmarguselt 17 kg, kogu valmisolevad tööd kaaluvad 12 kg. Kas siis andumisega 40% kaduma läheb? Praegu on olukord säärane, et 72,44 krooni eest mudan post rohkem osta, kui vabrikus oma li-radi eest mudada lasta. Ometi reklaami-tann, et andumine tuleb $\frac{1}{2}$ kuni $\frac{1}{3}$ odava-ram. " 1)

Teine viis on öeldud:

„Väga austatud vammutatud Advokaat...
Tahaksin paluda, et Tui Pärnu direktöör-
kuse us püüaks ära seletada, et kind
presendi eest liiga kallid on... " 2)

Oma ra loodangu hinna küllalt kõr-
geks kuvamiseks oli peale ettevõtjate ka
vabrikum ja elanikkonna vahendajate-
agentidel. Avaldus Saaremaa jaoskonna
Tulumaxmi Peetkomitule kirjutatakse Põlvast:
„Kõik, kelle tulude mitteüleandmise pä-
rast Aktsia-Seltsile on trahvi määratud,
ei ole mitte Aktsia-Seltsi teenistuses, ei
saa kumakäest mitte mingit palga, pain-
kit või muud tulu, vaid on Aktsia-
Seltsile edasi saatmiseks kohaliku rah-
va käest kargaid värvimiseks ehk li-
nu ketramiseks vastu võtnud ja valmis-

1) ORKA, f. 3991, nim. 2, s.-ü. 133, l. 18

2) Samas, l. 22.

tööd rahvali näga andnud, õigusega
rahva käest saadud tulu eest teatud
protsent võaulude katteks ja oma ta-
nuks jätta. Kui palju temal nal juures
kulu on olnud ja kui palju temal ta-
nuks on üli jäänud, on Arstia-ühik
teadmata ja ühikarast annab Arstia-ühiki
juhatus, et tulla si ole kohustatud mak-
sumateli teatid andma tulude üli, mis
temal enne teadmata on.¹⁾ Arstia
võib, et taolised rahundajad kaunis
agavad olid tellijate arvul nii oma
ja ühikaga pumest taskuid täit-
ma. Koopi vähega pidid leppima
tootjad-töölised. Kuid vaatamata
pikale ja intensiivsele tööpäevale, ras-
kelle ja halvadele töötingimustele,
madalale palgale olid need töölised
„õnnelikud“ olukorras, sest neil oli töö.
Kodanikus eestis oli aga tööpundus
piirivas raktures, mis ei kadunud
kunagi. Kodanikus ei soovitud töö-
pundus vastu tõsiselt võidelda, ku-
ra töötute reservarmee oli talle va-
jalik töölisklami kurnamise siveh-
damiseks. Töölisi, eriti vanemaid töö-

¹⁾ ORKA, f. 3991, nr. 2, s-ü 79, l. 45.

lisi, ähvardas alaline oht värvata-
ha ja väga leevast ilma jääda. Suu-
divalt langes töölise arv ja väga
tõnis töötute arv tööstuses majan-
dusviisi aastail. Tekstiiltööstuses lan-
ges neil aastail töölise arv 1500 in-
ime võrra, Pärnu linatööstuses 1931-
-1933 aastal 241-elt 227-ile¹⁾ See oli 14
melkitud aktiivset puuonda, 14 puukon-
nas lasti räjandid silmi, 14 puuomas-
mure hommik päeva pärast.

1929-1933 aasta majanduslikule krii-
sile järgunud majandusliku tõusu
aastail töölise arv summas, kuid
kodanliku diktatuuri lõppaastail
nivens uuesti tööpuudus ja tõuselu-
kallidus.

„Vanemale Tööinspektorile.

Teatid töölise arvu vähendamise koh-
ta 1938. aasta detsembris Pärnu di-
natööstuse Atria-Seltsis.

Töölise arv enne vähendamist - 329

Vähendatud töölise arv - 21²⁾

„Teatid töölise arvu vähendamise
kohta 1939. aasta septembris uues Pär-
nu dinatööstuse Atria-Seltsis.

¹⁾ ORKA, F. 969, nim. 4, r.-ü. 320, l. 18

²⁾ Samas, l. 58.

Töölisi arv enne vähendamist - 336
vähendatud töölisi arv - 62¹⁾
diaks ellevale kümneid tööoti-
misi.

„Pärnu linatööstuse Aktsia-Seltsi
juhatajale.

...vast vajate mõnd tööjõudu, olen
mitugi norda käinud väravas, kuid
mul pole olnud võimalik pääseda
Teie teenistusse. Vajan turgivalt
tööd. Olen korralik 25-aastane tüd-
rus... Palun võimaldage mulle tööd
ja teenistust.“²⁾

„Ei saa palvega võimaldada minu-
le Teie ettevõttes teenistust... Olen lõpe-
lanud keemika-keemilise kursused...“³⁾
Paljudeli taolisteli palveteli oli kirju-
tatud „Mulle ei ole teenistust kohta
teile pakkuks.“

Pärnu ja Sindi ametühingute kir-
jas 27. veebruarist 1939. aastal majar-
dusministrile on märgitud: „... töö-
maht Pärnu käitistes on tunduvalt
langedud, mille tõttu on jäänud va-
baks hulgaliselt töökäsi, kuna aga ri-
vi tööle jäänute teenistus reaalpalga-

¹⁾ ORKA, f. 969, nim. 4, s-ü 320, l. 59.

²⁾ ORKA, f. 3991, nim. 2, s-ü 136, l. 48

³⁾ ORKA, f. 3991, nim. 2, s-ü 137, l. 30

na on märgatavalt langenud. Eel-
loetlud ebanormaalse oluosa, vi-
ti aga töölisuonna ostujõu äärmiselt
madalale langus kajustas tööliskor-
ra oluosa veelgi.¹⁾

Järsk tootmise püramine, uual-
palga langus, tööliste massiline vallan-
damine, elukalliduse tõus, mis süvenes
Teise maailmasõja puhkemise ja sellest
tingitud tootmise ring turustamis-
võimaluste vähenemise tõttu, on iseloo-
mulik noogu kodanlike Eesti tööös-
tusele. Sellises olukorras on loomulik,
et töölist ei muutnud enam peita de-
magoogilised lubadused ega kirmu-
lada terror. Seni ei olnud Pärnu
linatööstuse Arksia-Seltsis suurimaid
konflikte tööliste ja juurimiste vahel
sünenud, kuigi rahulolematust ning
surinat tööliste hulgas oli alati. Töö-
liste vähenemise põhjuseks
oli tööliste madal teadlikkus ja orga-
niseeritus, kusjuures tuleb arvestada, et
töötajate enamuse - $\frac{2}{3}$ moodustasid
raiad²⁾ kuigi nende töö, halvad elu-
tingimused tekitasid rahulolematust,

¹⁾ ORKA, f. 969, nim. 4, v-ü 323, l. 137.

²⁾ ORKA, f. 3991, nim. 2, s-ü 124, l. 5-48.

ei leitud välgapään olukonast.
vana tööline E. Järvisaar kirjutas: „et
olukord oli raske, siis läksime ühel
päeval direktor Sumbergi juurde ja nõud-
sime töötamist suurendamist. Sumburg
vastas rahulikult, et ta ei saa palga
juurde panna, kui ei taha töötada,
võib leida töökohta otsida. Et minna
ei olnud kuhugi, siis töötasime eda-
si.“¹⁾ Ja tõesti, paunad leida polnud
kuski ja iga laenuja annul olid
tulmas uimmed need, sellespärast
tuli oma töökohta kinni hoida. Pea-
legi oli Pärnu direktöör Arstia-
selt enam-vähem pidevalt arveu-
etuvõtte, kus ei tulnud ette pankrotte,
erilisi viivitusi palga maksimisega
ja kus pühikud olid üllalt noavad
töötajast odavalt mullitama. „Mak-
sime tööliste lastele igakuulist abi-
raha iga laps uohta 3 krooni, mis-
gund nummad välja makstakse iga
kuu esimese pooliku palgatabeli jär-
gi. Peale sadu ettevõtte 7-päeva-
se puhkuse vabrikus arvel on meil selts
oma ametnikke ja tööliste iga aasta

1) E. Järvisaar kirjeldatud mälestused

jõuludeks rahalisi annetusi teinud."*)
Kuid tööliste ei saanud kauaks ära
osta jõulupakkumiste ja 3-krooniste an-
netustega; tulla all hõogus rüüri, et sütti-
da word endaks lõkkess.

Eriti selgelt oli 1938-1939. aastal
määrata, et töölistelan ei ole ilm-
nult rahul majandusliku ega poliiti-
lise olukorraga, pealinnitud „vaiki-
ra olukorraga“. Kõikjal võib määrata
käid elduri tööliste organiseerimises.
Kõik tundrid, et on vaja midagi te-
ha. See tegevusemistung luidis oma
väljendum organiseerimises ametiühin-
gutem ja töölisvaarumate valimises.

Töölisvaaruma valimise õigus oli
naduses ette nähtud ka elnevatel
aastatel, kuid ette nähtud töölisva-
rumate valimist taunistati regi rük-
lixu ettevõtetes, näänimata erattuõ-
litust. Seal, uus töölisvaarumad süski
valida õnnestus, kõrbiti runde tegevus-
vabadust ja õigusi. Fabrikandid aval-
dand arvamus, et töölisvaarumad
ajavad poliitikat ja ilma rendita
olevat fabriku rahulikum. Samal

*) ORKA, f. 969, nim. 4, s-ü 218, l. 223

seinuohal olid ka Pärnu direktööruse
omanikud. Endine liinavabriku tööline
E. Järvesaar kirjutas oma mälestustes:
„1934. aastal tahtsid töölised valida
töölisvanemat, kuid see ei õnnestunud.
Kahetsuga mängu mängis ka Maxslut,
kes seda asja organiseeris. Enne käis
känade juures ja pärast tuli tööliste
juure. Mis ta kändadele rääkis, seda
ma ei tea, kuid töölisvanema valimis-
test ei tulnud midagi välja. Sügisel ei
rõetud enam neid töölisi tööle, kes
aktiivset rööbid oma töölisvanema va-
limise organiseerimisest.“¹⁾

Alls 1938. aastal õnnestus Pärnu
direktööruse Aktsia - Seltsi tööliste
murede administratsiooni tugel vastu-
panu ja valida töölisvanem. Jämit-
ti ainult seda - ma töölisi organiseeris
ka ametühingutena. Sel ajal oli tavis-
kriatud julgust, et millel minna. Oli
ju teada, et valitsemis saatab amet-
ühingutele viltu ja et töölisvanem,
kui ta nähegi tahtis teegi kodanlikes
seadustes ette nähtud ülesanded täita,
sattus vasti ränka konfliktis ettevõtjaga.

¹⁾E. Järvesaari kirjeldatud mälestused

kuud nnda julgust leidus ja töölis-
vanemad valiti.

1939. aastal tööliiklami rahulole-
matus kannas. Keskne rahvusvaheline
olukord, maalne sõjakoht, valitsusliku
ringkondade avalik orienteerumine
saksamaale, natsiooni sisepoliitika,
fasistliku diktatuuri enimestel aast-
tatel laialt levinud demokraat-
like illuusioidi purunemine - kõik
see pani mõtlema inegi neid inime-
si, mis laualiselt seisid poliitikast
eemal. Keskne poliitiline aktiivsus
riikus väitajaks on 1939. aasta lõpul
laialtalluslik allriyade kogumise
kampaania valitsusliku entatavali mär-
guisjale, mille mõisteti kuuksa fasist-
lik sõrd ja rõuti demokraatlikke
vabadusi, rõitlent lõõpundus vastu
jne. Sellent kampaaniast rõitid on
uoor uogu Pärnu tööliisnõnnaga ka
Pärnu diratööstuse tööliised. 23. mär-
ril 1939. aastal avaldati ajalehes
„Uus Eesti Pärnu Uudised“ info-
matsioon:

„Ametiühingud on annud protesti-

allkirjade kogumisele. Pärnus ko-
 guvad allkirju Pärnu Töölisi lihin-
 gu, Pärnu vabataöölisi lihin-
 gu, Pärnu tekstiil-töölisi lihin-
 gu ja Pärnu ma-
 ronnad. Käsitlus koguvad allkirju
 töölisvaremad. "1)

Pärnu direktöörina tööliste juhi-
 ku mälestuste järgi oli tol ajal tööli-
 si meeleolu väga äärmiselt ja allkirjuand-
 sid paljud töölisid.

1940. aasta esimesel poolel hakkas
 kodanlikule valitsusele saadama kul-
 galiselt kirju mitmesugustelt ameti-
 lihingetelt. Neis mitu ainult konsta-
 teeriti tööliselamiraskust olukorda,
 vaid rõuti juba ka töötava rahva
 materiaalse olukorra parandamist.
 Analooogilise kirja saatsid ka Pärnu
 ja Lõuna ametilihin-
 gu esindajad ja
 töölisvaremad. Toon välgavõtte ma-
 jandusministrite eritatud resolutsioo-
 rist:

"Praeguse tööliste lahendamise
 seaduse alusel saab ametilihin-
 gu ainult kaudselt mõjutada palgarõitluse käi-
 ku, kuna otsust kaasarääkimise õigust

1) 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis.
 Dokumentide ja materjali, Tallinn, 1960, lk. 32

seadus ei võimalda. Olus loomulik, et ametiühingute see õigus seadusega kindlustataks. Samuti olus loomulik, et töölistele antaks liigivabadus oma õigustatud nõuete läbiviimiseks ja kollektiivühingute saavutamiseks vaba töövõitluse saamised.¹⁾

On näha, et tööliste ametiühingutel oli julgust, aktiivsust eritada oma nõudmisi, mis olid välja kasvanud majanduslike nõudmistest saamistest. Oli ka aktiivsust ja pealehauamist mitte ootama jääda, vaid anda ise ette ja parandama.

Toetudes rahvahulka aktiivseks löömisele annab kommunistlik partei 1940. aasta kevadel avaliku revolutsioonilise väljastumise ettevalmistamiseks.

¹⁾ORKA, f. 969, nim. 4, s-i 323, l. 140.

2. PEATÜKK

*Ida- ja Läänemeresetõrjumise areng nõukogude
võimu taaskeskestamise, Suure Isamaa-
sõja ja sõjajärgsete viisaastakute perioodil*

Saabusid ajaloolised juunipäevad, mil Eesti töörahvas ühiste jõupingutuste tulemusena Kommunistliku Partei juhtimisel saavutas poliitilise võidu uodanlusele. Võiduka sotsialistliku revolutsiooni tulemusena taastati Eesti 1940. aasta juulis nõukogude võim. Maa, loodusvarade ja tööstusettevõtete suureks saanud töötajatel tuli kohe pärast poliitilise võimu kätte võtmist anda majanduslike üsrimuste lahendamisele. Eestimaal Kommunistliku Partei ja Eesti tööliiklami ette keerus uus ring keerus ühesaanne: sotsialistliku ühiseaonna ülesehitamine.

Seda ülesannet anns Eesti töötaas rahvas pärast nõukogude Eesti vastuvõtmist ühtlaides võrdõigustamises liikmises lahendamata kõigi liiduvabariikide toetusel ning nõukogude ühise Kommunistliku Partei juhtimisel, mille lahutamatuks osaks muutus Eestimaal Kommunistlik Partei.

Aktiivset võtsid ajaloolistest pöördapäevadest sa tuhanded Pärnu töölised, nende hulgas ka Pärnu direktöörse töölised.

21. juunil liikus läbi Pärnu tänavate võimas demonstratsioon, sellega „ühirind Pärnu direktöörse töölised ja ürituti läbi Kalvi tänavas vanas Parki, seal peeti kõned ja lauldi revolutsioonilisi laule.“¹⁾ Üksmeelselt mõisteti kuskalasti kodarliku võimogude-vaevalik politika, rõuti uue valitsemisloomis, demokraatlike vabaduste kehtestamist, töörahva majandusliku olukorra parandamist.

21. juuni õhtul andati fasislik Pätsi-Ühuse valitus demokraatliku valitsemisega.

„Järgmised päevad olid tulvil tööd ja askeid. Tuli alustada uue elu ehitamist. Sageli toimusid töölinõukogu koosolekud, kus töötati välja nõudmised tööliste elutingimuste parandamiseks. „Ühused“ olid nagu ümber sündinud. Kui varum kõneldi töölistega üle öla, käigu pealt, siis nüüd võeti tööliste delegatsioonid alati viisakalt vastu. Vabrikud oma-

¹⁾ Töölise-pensionäri A. Laose kirjeldatud mälestused, Pärnu Koduloo Muuseumi fondid.

riitud laipaid, et nende laul on
lõplikult lauldud." 1)

Oma nigarat poolkoidu sulle va-
litsele tõendand Pärnu töölised
aktiivse osavõetuga Rügikogu valimistest
14. ja 15. juulil. Valimised viidi läbi
kiiresti, suure entusiasmi ja raiumus-
tusega - esmakordselt olid kandidaa-
tideks ilus reatud töötava rahvatöe-
lised enindajad. Valimistel saavutati
hülga võit-peaegu absoluutse enamuse
hääletas Eesti Töötava Rahva ühde
kandidaatide poolt.

17. juulil organiseeriti Pärnus suur
võidumüting, millest koos teiste Pärnu
töölisega võtsid osa ka Pärnu linatöös-
tuse töölised. Võuti nõukogude võimu
taaskehtestamist Eestis, Eesti astumist
nõukogude ühde koosseisu, maa, loo-
dusvarade, rabrikute, pankade kuulu-
tamist rahva omandiks. Koguseti „Võidu
tänavale, kust nõudeti rongkäigu mere
äärde ring kait edasi linna - Võidu väl-
janule. See oli ulatuslikumaid rong-
käike, mida Pärnu nuragi oli näinud.
Eesti vanti NSV ühde riigijuttide pilte,
lipp. Rongkäigu esimestes ridades sammus-

1) A. Laan kirjeldand mälestused. Kus?

sid teiste linnade tööveteranid, kes olid saabunud enamkordselt Pärnu rannahotelli puhkama. Neile järgnuid kohaliku garnisoni väeosa ehitajad, Pärnu kaitlased, töölisid."¹⁾

21. juulil kuulutati välja nõukogude võim Eestis ja Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks vabariigiks. 22. juulil võttis Riigivolikogu vastu deklaratsiooni Eesti NSV astumise kohta NSV liidu koosseisu. 23. juulil võttis Riigivolikogu vastu otsuse maa rahva omandiks kuulutamise ning deklaratsiooni panke ja muutööstuse rationaliseerimise kohta. Sellega nü üiskjalik väliskapital kui ka eesti aodanlus kaotavad oma võimu tähtsamad majanduslikud tugipunktid.

Pärnu linatööstuse rationaliseerimisdeklaratsiooni väljakulutamise toimus 6. augustil 1940. aastal. Tööliste võim kelle puhul on ansaadaa-permustruss said need, kellel kui oli maks saanud vaid väik löö ja vilts palg. „linatööstuse võtjad üli kaks komisari. üks neist oli A. Tamm, kes jäi ka vabriku direktoriks. Vana - Pärnu osakonna

¹⁾ Saabus päev. 1940. aasta revolutsioonilistest sündmustest osavõtjad jutustavad, Tallinn, 1960, lk. 202

rõhki üle v. vüt ja E. Elend. Elend jäi ka osakonna juhatajaks. "1) Pärnu direktöörsten läks esiti kirgetööstuse Rahvakomissariaadi alluusse.

Kakati elu ümber koraldama. Fabrika juhtkonnal kujunes tihed kontakt töölistega, koos arutati kõiki tähtsaid tootmisküsimusi aktiivisõupidamisel, ildkoosolekutel. Aktiivset võttis sabrika elu ümberkoraldamise juhtimisest osa ametiühingukomitee / esotasimehe-töölise v. Tarmisega ja kaitsekomitee esotas v. Vilduga.

Üheks esimeseks sammuks oli sabrika uuendamine ja laiendamise, mis oli hädavajalik nii loodangutõstmiseks kui ka sanitaar-tehniliste tingimuste parandamiseks. Juurdeehitustega alustati juba 1940. aasta sügisel ja lõpetati 1941. aasta kevadeks.

Selgitamiseks Pärnu direktöörstuse tööstusruumide juurdeehituse kohta kirjutatakse:

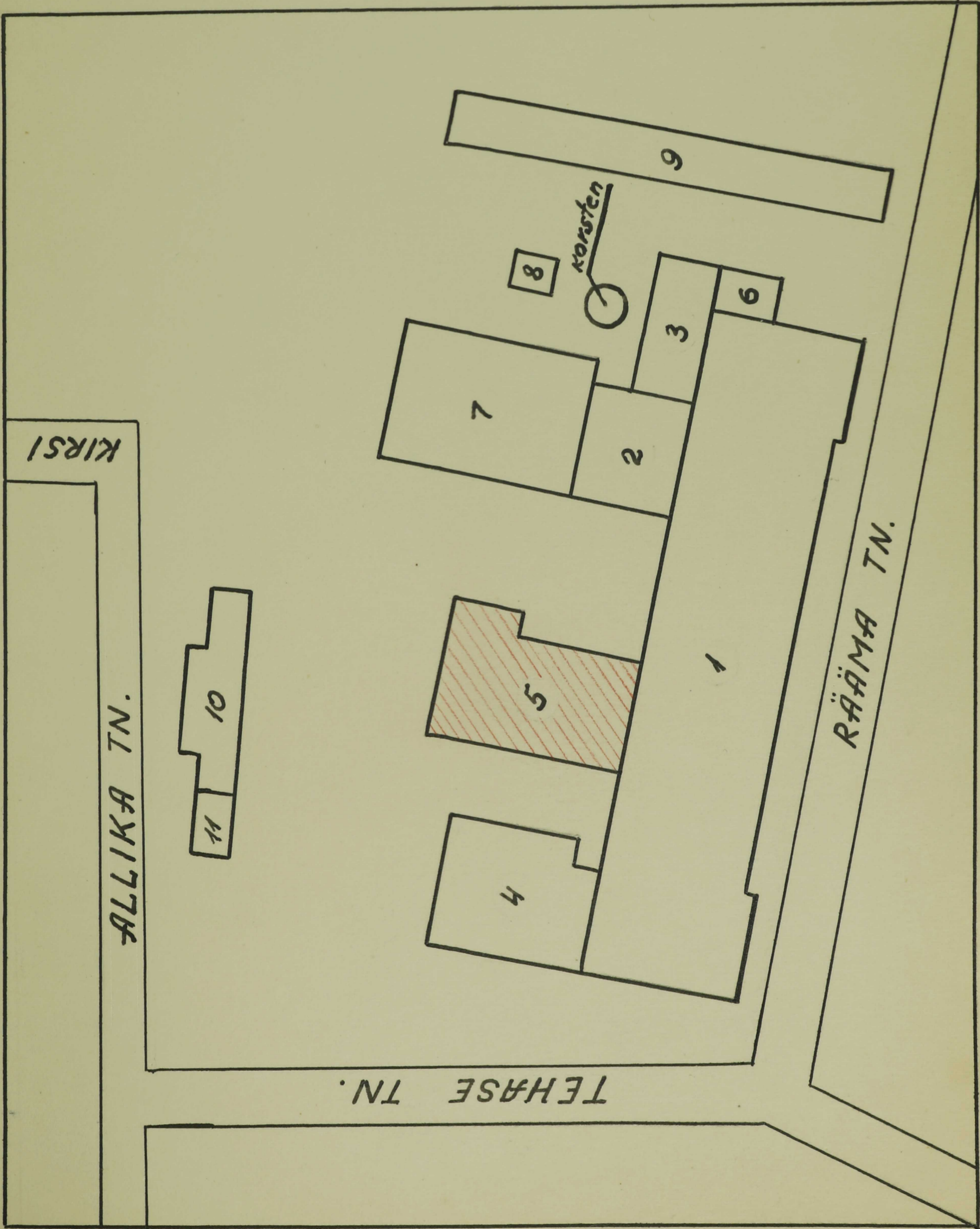
"Esimesena töö käigus tuli läbi viia laiendamise. Nue juurdeehitusega võimaldas direktöörstusel laiendamise man-

1) A. Laane kirjeldatud mälestused

nate paigutamise tööstuse peahoone, kuna need varumalt aruad üle tä-
rava aruvas kõrvalhoone, misaga pi-
dusdaralt mõjus produktsioonile, kuna
sugemata linade transport mugemis-
maksate juurde ja sealt tagasi pe-
hoone elektrienergiale oli aega ja töö-
jõudu raiskav toiming. Enne juurde-
ehitust olid poolimis- ja käärimis-
mahinad paigutatud teelgedega ühi-
sese ruumi. Ruumivähenus mõjus tööd
pidusdaralt. Taku ümber töötamise ell-
töödeks tarvitatarad mahinad, taku-
hunn ja takupuustaja aruad enne juur-
deehitust ühises elektri ruumis. Ku-
ra aega nimetatud mahinad tööta-
mise väga suure hulgal kolme te-
kitab, mis muutsid sad rogu ruumi
tervishoideliselt vastu võtmaks. Takuhun-
tide antamisega juurdeehitatud osas-
se, taku transportkanalile ja puusta-
ja antamisega ehituse all olevasse
keldruse on takuhunnidil suisa ell-
ketusruumis töötamine muutunud ter-
vishoidlikumaks... Ventilatsioon toimub
ventilaatori abil, misjuures õhu vahetus
on umbes kolme kordne. Tabrikus ehitati

PÄRNU LINATÖÖSTUS
 1941 AASTAL
 GENPLAAN ¹⁾

- 1 - PEAHOONE
- 2 - KATLAMAJA - MASINARUUM
- 3 - GAASIGENERAATORI RUUM
- 4 - LAORUUMID
- 5 - JUURDEEHITATUD
TÖÖSTUSRUUMID
- 6 - SEPIKODA
- 7 - LAORUUM
- 8 - ÕLILADU
- 9 - KÖIERUUM
- 10 - VALVURITE RUUM
(LAMMUTAMISELE)
- 11 - AJUTINE RUUM
(LAMMUTAMISELE)

¹⁾ ORKA, f R-9, nim. 1
 S-ü. 81, 26

viitumumid valdi musteli ja saistde...
Vasiti viitumumid makutavad 272,
meeste viitumumid 40 saigi. Viitumumide
jumide jumus on ka valdi suurem
umid seeja duisiga. Viitumumide
duimumide paigutamise teravhoiumää-
ruste kohaselt sai võimalikus alls kõm-
all oleva jumidhitusega.¹⁾

1940. aasta niigisel kavati linatöös-
tum juakooneli volmandat korrust ja-
le ehitama. Toetmisplaani võeti uudi-
sena takum ja liinane lõnga tootmi-
se. millist kokapeal valmistati mitme-
sugust liinast ja poolliinast viiet, plee-
kimata, poolpleegitatut ja värvituna.
Enam toodetavates viidesortides olid
vakerüidid, veedipsun, larvitatavad kas-
gad, käterätid, laudliinad ja voodi-
katted. Peale viide jätkas Pärnu di-
ratööstus ka röövi ja kalavõrkude
valmistamist. Kuid muutunud oli
toetmise seisoon. Kui senini töö
fabrikus sõltus sahratööst, sahralt
saadud tellimustest, siis 1940. aasta ou-
toobris kuulati Kirgütööstuse Rahvaos-
missari poolt sahratööde vastu võtmise
ja tegemise. Pärnu linatööstus kavkas

¹⁾ ORKA, f. R-9, nim. 1., s. 81, l. 2-3

täitma rüklinke tallimisi, millist pol-
nud unagi puidus.

Pärnu linatööstus kasvab ja are-
neb üürsti. Töölisi on töunis 399-kt
524-le, kusjuures kasvab insener-tek-
niline personali arv 11-kt 22-le.¹⁾ Töö-
liste ja tehnikujate palga tõsteti
alates 3. augustist 1940. aastal, mil
estis NSV valitsus, Estimaa K(6)P Kesk-
komitee ja Eesti Amlük Keskraukogu
rõhkid vastu otsuse tõsta töölise töö-
tani 20% võrra. Töötanu tõstmise jät-
kus kogu vabariigis 1940. aasta sep-
tembris ja oktoobris. Palgad tõusid
esmasjärgult kogu Eesti töölisklassi aja-
loos ilma, et neilt rohkem tööd oleks
rälja pümitud.

Linase palgade tõstmisele keati 24.
novembrist 1940. aastal nime rüklise sot-
naalkindlustus, tanuta ravi ja anti-
abi, alandati korterüüri. Linavabrikus
rähkumid töölise ületunnid ja peeti
kinni 8-tunnisest tööpäevast

Muut tööd tehti vabrikus ameti-
ühingukomitee ja käsitöökomitee juhti-
misel töölise kaole tõstmisel. Endis-

¹⁾ ORKA, f. 3991, nim. 2, s-ü 31, l 134.

telt omanikelt - kapitalistidelt päritud
rabrikumumid olid külmad, niisked,
râhen valgustusega, puuduliku ven-
tilatsiooniga, mairad puudulike kait-
sevahenditega. „Tehtud tähelepaneku-
te ja muljete järgi on nõukogude kor-
ra ajal töödudlikes kâitistes sani-
taarne ja kaitsetehnilise olukord
tublisti paranenud... Pärnu linna rabrikus
on ehitatud korralik dušimuum ja
nieluumumid. Niiskuse vähendamise
ja ventilatsiooniga^m ehitamise on
lõpetamised,“ loeme aruandest varemalt
Tööinspektoori 1941. aasta jaanuarist¹⁾
Paranes valgustus, täiendati kaitsevahend-
meid.

Et võimaldada kaitstöölistel konna-
likku tööekâimist, paigutatakse vas-
tava kokkuleppe põhjal Pärnu linna-
valitusega kâitise ühel kuni 3 aastat-
sed lapsed ja soovikohal ka varemalt
lapset linna E lastelauda, mis annab kâi-
tise õhust läheduses.“²⁾

Kuid tööhimused mõistrid kâsti, et
kõnde „aerialise ja kultuurilise olu-
konna parandamise sõltub niid ta enda

¹⁾ ORKA, f. 2114, nim. 4, s-ü 5, l. 66

²⁾ ORKA, f. 2114, nim. 2, s-ü 8, l. 263

ennastalgavast ja vihakast tööst
oma tööpingi laga. Illupärast kutsu-
rad Eesti NSV valitsus, Eesti maa KP
Kesknomitee ja Ametiühingu Kesklit
kõiki töölisi üles pöörama kõige hu-
remat tähelepanu... kätivite tootmis-
võime maksimaalsele arendamisele, töö-
vihakuse maksimaalsele tõstmisele."*)

Oh loomulik, et paljude töötamine,
rahva haalu kann kutsus töölises eri-
le tugeva tänu- ja poolehoitunde
muu korral ja roovi vulgi par-
mini tõotada. Tootmise materiaalse
baasi kindlustamisega ning töörahva
haalu tõusuga toimus Eesti tööstu-
s üleminek uudele, sotsialistlikule
töömudile.

Sär puudunud Eesti töölisel täie-
likult kogemused. Kapitalistlik leiva-
orjus ei olnud võimaldanud tunda
tööst rõõmu ja taha seda loovalt.
Põlvast põlve oli tulnud tunda saa-
da rasket, pikka tööpäeva, töö inter-
sivitamist, materiaalsed puudused.

Sotsialistliku konna tingimustes kujunes
uus, rõunogulik tööstruktuur. Tööline

*) 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis.
Dokumentide ja materjali, Tallinn, 1960, lk. 229.

olid in kviitatud tööriigakuu kar-
rust ja töömüsterlikkuse arundamist.
Tekkis ning kaivas sotsialistlik võitlus,
võitlus tööriigakuu tööstuse eest. „3. au-
gustil pöördumid Balti Puuvillavab-
riku tööliste ühiskutsega kõigi Eesti
rahionaliseeritud ettevõtete tööliste poolt“¹⁾
astuda sotsialistlikku võitluse. Ühis-
kutseli järgneid mitmeid ettevõtteid Tallin-
nas, Pärnus jt. linnades ja alustand
sotsialistlikku võitlust töötajate liikumise
tööstuse, toodangu omahinna alanda-
mise ning loor- ja küttaise kokkuvõtte
eest.

19. novembril 1940. aastal toimunud Jees-
küla tööliste Ametiühingu nõupidamine Tallin-
linnas, kus võeti vastu üksmeelse otsus
sotsialistliku võitluse arundamise kohta
kogu tekstiiltööstuses.²⁾

Pärnu linatööstuse kollektiiv lülitus
sotsialistlikku võitluse. Pärnu Sotsia-
listliku Oktoobri revolutsiooni 23. aasta-
päeva tähistamisel. Tööriigakuu tööstus
sotsialistliku võitluse käigus tundusalt,
plaani täideti kohati 150-200-protsendi-
lilt, oktoobrikuu plaan täideti enne-

¹⁾ V. Boikov, Sotsialistlik võitlus Eesti tööstusette-
võtte erimudel nõukogude aastal, Artiklite ko-
gumik „Kaasaja ajaloost“, Tallinn, 1961, lk. 117.

²⁾ Parnar, lk. 122.

tähtaegult ja seda teadliku suhtu-
mise tulemusena oma tööülesannete-
se.¹⁾

Pärnu linatööstuse kollektiiv lüli-
tus ka 24. detsembril 1941. aastal Riik-
liku Krukholmi Manufaktuuri kollek-
tiivi poolt alustatud sotsialistlikku võit-
lunnas Eesti, Läti ning Lõuna Lestite-
töölisi vahel tootmisplaanide ennetäht-
suse täitmise eest, kuid tulemuste koh-
ta Pärnu linatööstuse mas puuduvad
andmed.

Pärnu linatööstuses arenes ka rab-
riku-mehe sotsialistlik võitlus, nii
käitus artusid sotsialistlikku võitlu-
suse võrguandumise ja tsemmentkivide
maahand. Edaspidi oli kavatsus kut-
ruda välja ka Viigandi linatööstus, kuid
kavatsus iiritus jäi poolsti rabriku seis-
majäämise tõttu mär 1941. aastal,²⁾ mil pu-
ruus uus peatranspordivõll; tööd
sai alustada alles suu samaasja päe-
vil.³⁾

Sotsialistlik võitlus etendas tähtsat
osa uue inimuse, sotsialistliku ühri-
konna aktiivse ehitaja kasvatamisel, kou-

¹⁾ Töölise J. Laone mälestused.

²⁾ ORKA, f. 2114, klm. 2, s-ü 8, l. 263

³⁾ J. Laone mälestused

koguliku ellu- ja töösuhkumise ku-
jundamisel. Olulist on siin oma po-
litiiline selgitustöö. Pidevalt toimunud
ametühingu komitee initsiatiivil Pärnu
dixatööstuse tööliste üldkoosolekud par-
ti ja valituse otsuste selgitamiseks,
sotsialistliku ühiskitustöö sünnimusti la-
hendamiseks ning aktuaalsete poliitiliste
probleemide arutamiseks.

Suure pidulikkusega tähistati Suu-
re Sotsialistliku Oktoobri revolutsiooni 23.
aastapäeva, konstitutsioonipäeva, kus esines
ka vastantulud näitering. „Esimeses näi-
dendis mängis kaasa ka raabiku direk-
tor A. Tamm. Peale näidendi oli ka oel-
tini ettekanded, mis rahva poolt ka
vastuvõtu leidrid. Selle kavaga käisime
ka 1941. aasta mai kuus Mõnakiülal seat-
sete mõnakiüle diivarabiku tööliste
ühemas“¹⁾

Töölised eland nut, täisveulist
ellu. Töö poleud enam koormaks ja
surduseks, vaid rõõmu ja rahulduse
allikaks, küllap sellepärast jätkus ener-
giat ja tahtmist lüüa kaasa näite-
ringis, anda välja oma kiralehte,

¹⁾ A. Laose kirjanduse mälestused. kus?

rõhke ma punanurga üritustest ringno-
kibeda „liutusti“ kallal - ratsionaliseerijateks olid samuti lihtsad inimesed, varad töömehed. Nendist päevadest ja sündmustest kirjutab oma mälestustes A. Laas:

„... Amutati esimene punanurk. Et kellelgi polnud aimu, kuidas seda teha, mis käis vut, vanili lastes amutust, ettevõtetes ja sõjaväelastel, kus need olid olemas, vaatas, kuidas seda korraldada. Tema plaanide järgi korraldati vämmistlemisrakorras punanurk endine trikoolööstuse „Edu“ meenidene... Punanurgas pandi välja ka kirjalik kirjalikule nime leidmiseks muututati välja võitlus. Võitlus züni valis kirjalikule nimeks „Outobituel“. Kirjalikes kritiseeriti töödistsipliini rikkujaid, loodruid, kes liidus ju reidui.“

Rõhku pandi ka kvalifikatsioonitõstmisele - „korraldati esimesed tehnikumini kurnund, uus lektoriteks olid osakonna meistrid A. Teps ja E. Repner. Kurnund kestis uus aega ja eksami-komisjoni esimeheks oli linna Tööstuskooli juhataja“ ¹⁾

¹⁾ A. Laase kirjalikud mälestused.

Tõrises ühisandeks olid enimend nõu-
kogude valimised. Valimiste edukaks
läbiviimiseks asetati klubiruumides
agitpunkt ja määrati agitaatorid,
kes viivad töötajale hulgas läbi sel-
gitustööd. Agitaatorid täitsid oma
ühisande esaujuldiakult. Kogu rahviku töö-
tajaskond hääletas üksmeelselt ühis-
satiid kandidaatide poolt. Esimesti
nõuogude saadikute kandidaatide vali-
mistest võtsid kõva üksmeelselt osa.

Kõik ellpool nimetatud diid vaid
nimend sammud sotsialistlikes ümbes-
korraldustes Pärnu direktööstuses. Lühiki-
ven perioodiga oli kavandatud uus in-
mine uus ellu- ja töökultuurisega,
rahviku oli laiendatud ja rekonstruee-
ritud. Viimemine nõuogude liide rah-
vamajandusega soodustas kestütlööös-
tuse arengut tunduvalt. 1941. aastal are-
nes Eesti NSV Lööstus juba nõuogude dü-
du IV viisaastaplaani täitmise tähe all.
Eesti Lööstus muutunud iseläidulise loot-
misisteni organisatsioon osas tähistas NSV Liidu
ministrite nõuogu ja ÜK (6/P) Kesuomi-
tu määrus 24. jaanuarist 1944. aastal, mil-
ga fikseeriti 1941. aasta rahvamajandusplaa-

ri põhilisanded Eesti NSV-s: sotsialistli-
ku tööstuse igakuilgne arendamine ja
rekonstrueerimine, eriti masinajätkuse, teks-
tili- ja toiduainetetööstuse tootmisvõim-
nuste täielik äraareutamine. Eesti NSV
rahvamajandusplaanis oli ette nähtud ka
liha suure toodang. III viisastatule pi-
di liha suure toodang karmama 4, 5
mlj. meetri, sellest:

Wana lihaareutamisemafaktuuris	3,40
Viljandi lihaareutamis	0,40
Pärnu lihaareutamis	0,36
Mõnemaal lihaareutamis	0,34 ¹⁾

Kuid rahuliku loova töö ja sotsialismi
ilmselgitamise katkestas hitlerliku Saksamaa
võõrlik vallalõng nõukogu diidide 1941.
aasta suvel. Kõrs kõigi liha areutamis-
de inimustega arund. kodumaa kaitsma
ka Pärnu lihaareutamis töölised. Eestimaa
Kommunistliku Partei puksel astusid vaba-
tattuna hävituspatallide kõigi tub-
limad ja aktiivsemad töölised, kuid ne-
de hirmud ning aru ei õnnestunud väga
selgitada. Enamus käitise töölistest mee-
dustasid reised, ar. arund. kalvama kai-
vumid ja lahutõrjeks arve Pärnu, Reiu,

¹⁾ ESNV Rahvamajandusplaani tähtsamad käitised,
Tallinn, 1941, lk. 12

ja vana - Pärnus.

vaatamata ägedale ning visale vastupanule õnnestus hitlerlikul armel muu-ru jõudude ülekäalu tõttu Eesti vab- rallutada. Pärnu linn okupeeriti 8. juu- lil 1941. aastal. Algas raskel okupatsioon- iaeg. Naksid fasisidid teostasid okupeeri- ritud territooriumidel terrori ja vä- givallapolitikat. Fasisidide käsilased moodustasid „omakaitse“, mille kaasabit aru-eriti ja tapeti rõuugude autori- te Tammist, Riis, Papiidus. „Bolsi- vistliku valitsemisvõimuga koos ka du- rid peaaegu kõik kohalised Pärnu amet- ihiingutegevused, kuna moodustid kompar- tei ridaduse... Pärnu poliitvõim mu- lutas likvideerituse ka käitise komiteed kui bolshevistliku konna poliitpropaganda organid,“¹⁾ tunnustavad okupandid ja nende kannupoisid - Eesti vabadus. Töölised kaotasid oma vabaduse ja õiguse. Kehtestati 10-tunnine töö- päev, mille eest saadi viletsat palga. Pealigi oli raha väärtsuseta, eest kuskilt ei olnud midagi saada, ei loitu ega viet. Inimesed pidid töölised minema maalipõl- lutööle ja sigisel kullus ehitama pere-

¹⁾ORKA. f. 2114, nim. 4, 2-i. 10, l. 2.

meie poolt väljaantud tõendi, et nad tõesti töölased on.

Pärnu linatööstus töötas pidava alaomadusega, mis raskusi oli küll ja tooraine saamisega. Põllumajandus püüdnud töökäte, põllutöömanikate jt. okupatsioonist tingitud põhjustel väheas liitvippid Eesti NSV-s 1942. aastast aini 1944. aastani 1160000 hektarilt 60600 hektarini ja klli tulimunna jäi saamata mitukümmeid tuhat tonni liha.¹⁾ Tööstust juhtis okupatsiooniaastail sakslane, kes uclitud eriti huvitatud linatööstuse tööst. Kuigi otsend andmed puuduvad, on teada, et okupatsiooniaastail langus nii töölisi arv kui ka toodang.²⁾

Ulitte ainult Pärnu linatööstuses, vaid kogu vallutatud maa-aladel majanduslaostin. Tehaste riisröövid ja toorained veeti Saksamaale või hävitati okupatsioonilistel aladel. Taludeli uhtistati liha- ja muu rindnorm. Okupantide endi ardmeli järgi, mis sahtlemata on erim puudulikumad kui lüaldatud, saadi okupatsioonijärgsetel rindnormidena

¹⁾ Mikurik ja Tõnapälv, Tallinn, 1960, lk. 199

²⁾ J. Laose mälestused

Eristel 3200 tonni liivakiudu.¹⁾ Enamus
allist läks Saksamaale. Kaastati ka töös-
luetlevõtteid omandatud aladel. „Lavas-
saare raudte kaudu saabusid Sindi-
jaamast tihti kümnea vaguniga Nõu-
kogude diidu omandatud osadest demon-
teeritud liivatöölemise masinatiga. Need
laaditi maha ja pillati kurnikusse
lähise laeva alla, kus nad varsti ära
roostetasid ja töökoobamatuse muutusid.“²⁾
Nõukogude armu lähenumisega muutu-
sid ka sakslastest vallutajad aktiiv-
semaks. Pärnu liivatööstuse lähedale
„kavatati ehitama pokkumonteeritavaid
barakke, kuhu veeti laost puuvillast
ja liivast lõnga, rüet, mitmesuguseid
mehhanikaid. Valmistatavalide laadumise
olukorrad täielikult.“³⁾ Kavatsuse oli
kokkuvõetud kaubad saata laevade-
ga Saksamaale, kuid võiduka Nõuko-
gude armu kiire lähenumise tõttu
saksid omandati. „Nüüdseks käsitsi müüakse
sakslaste laod ja barakke valmis-
kaubaga põlvima. Tööliste seas levis
kuuldus, et lahuvad fašistid ta-
havad ka sabrikuut õhku lasta. Et
seda takistada, moodustasid töö-

¹⁾ Nõukogu ja tänapäev, lk. 198

²⁾ A. Laane kirjeldused mälestused

³⁾ Samas.

Kagu kogu noorel vabariigil, nii ka Pärnu direktöörusel tuli lahendada rida keemilisi ülesandeid: taastada sotsialistlik tootmisriistum, likvideerida punus-
kused, taastada meenida ettevõtte. Pärnu direktöörus alustas tööd 2. oktoobril 1944. aastal. EUSK kerge- ja kohaliku Tööstuse Rahvaomissari käskkirjaga nr. 374 27. oktoobrist 1944. aastal määrati rahviku direktoriks J. Nõmmes.¹⁾ Pärnu direktöörus koosnes kolmele juhtimisele kolmest tehnikast: keemilise-, mehaanika- ja ehitustehnikast. EUSK kohaliku Tööstuse Rahvaomissari käskkirjaga nr. 305 27. detsembrist 1945. aastal ühendati Pärnu direktöörusega tekstiiltööstus „Ühis-
töö“ Pärnus, mis jäi üljandaks-
miste tehnikaks. Sama käskkirjaga määrati ametlikult nimetunud endist Pärnu direktöörus²⁾

Pärnu direktöörus kannas tootma järgmisi artikleid: laudlina-, voodilina-, kätvärvi-, tööelikuonna riided, päevateid, kalavõrgud, aludi-, kostüümi-, sõduri va-
hendid, püksid, madratsime, salvrätikud, mehaanika, postivõti-, pits-, põl-
le-, särgid-, pörandad-, tööriistid, kar-

¹⁾ Pärnu direktööruse arhiv, 1944. a. käskkirjade toimik.

²⁾ Pärnu direktööruse arhiv, 1945. a. käskkirjade toimik.

dinad.

NSV dudu ja Eesti NSV rahvamajanduse taastamise teostati 1946. aasta märtsis NSV dudu liitnõuukoogu poolt kinnitatud rehvande (enimex sõjajärgse) vüraastamise vüe aasta plaani järgi (aastad 1946-1950). Lähtudes nüst ülesannetest, mis vüe aasta plaaniga oli seatud Eesti rahvariigi ette, töötati välja ja võeti vastu Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise vüe aasta plaan aastail 1946-1950. Vüraastamise põhiülesandeks oli taastada rahvatööstuse nüst uugu rahvamajanduse aluse sõjallise taan, taastada põllumajanduse ning rehvare ülitada rahvamajanduse sõjallise taan turduvalt.¹⁾ Suurt tähelepanu omistati Eesti NSV-s põlvnivi, ehitusmaterjalide, tekstiili ja kaalatööstusele. Kiran nüste töödangun kare oli vüraastamuse ette nähtud rohuem nüst 3,8 korda võneldes 1945. aasta töödangun karemege.

Andmiste puudulikkuse tõttu ei ole võimalik ära tuua täpsid plaanilisi ülesanded ja nende täitmist Pärnu kivatööstuses rehvandel vüraastamise kõnne

¹⁾ Eesti NSV ajalugu. Tallinn, 1957, lk. 562

de artiklele ~~see~~ kogutoodangu osas, kuid
olemasolevad andmed võimaldavad koostada
tabeli, mis näitab ilusaate Pärnu dina-
tööstuse loost reljandel viisastakul.

P e e l n i i

Aastad	Plaan (tuh. tk., tonn)	Toodang	Plaan täitmis (%)	Kogu- toodang (tuh. tk.)
1946	linane riie 841 kõis, nõör 85	644 76	76,6 90,2	926,9
1947	linane riie 1418 kõis, nõör 80	1092,5 108	77,0 135,0	1219,3
1948	linane riie 1359 kõis, nõör 60	1249 104	92,0 173,3	1994,3
1949	linane riie 1500 puuvillane riie 18 kõis, nõör 140	1388 20 99	92,5 111,1 70,7	2346,2
1950	linane riie 1800 puuvillane riie 57 kõis, nõör 100	1666 56,5 103	92,6 99,1 103,0	1744,6

1) Pärnu linakombinaadi arhiv, 1946-1950. a. aastaraamat

Pärnu direktöörstuse kollektiiv lootas üksmeelselt rajada viisastatu plaaniüleanneti täitmiseid, kuid vabrikus esimesi raskusi ilmnemise lahendamisel oli raskesti palju: peale vahetumise, konast ära nixnade oli väga raski raskust koostamine kinnimisega. Oupatsiooniaastad olid laastunud põllumajanduse, rahulgas ka pidurdamise liigakastutust. Selleks, et organiseerida põllumajandust ja vahetada tööstust küllaldast koostamisega, kulus aastaid. Puhus oli ka mahakaasade, määradiidust, korrapäraselt ei muudetud vahetada elektriga (elektrijaam perustati Oupantide poolt) ja veega. Vabrik laikus kiiremini kui muudeti vahetada kvalifitseeritud töötajaid, õpilaste töötajad olid aga mhteliselt madal. Eriti andis tunda kvalifitseeritud tööjõu puudus 1950-ndal aastal, mil Pärnu direktöörstus läks üle 3-vahetusele tööl. Vaatamata raskustele vahetada aasta-aastalt tootmiskoguse hulka ja viisastatu lõpus oli tootmine vahetud võrreldis 1945. aastaga ligi kaks korda.

1949. aasta juulis, reega 3aasta ja 7 muuga täitis vabrikis tööstus viie aasta plaani,

naalulgas ka linatööstus. Ka Pärnu linatööstus täitis seljanda viisaastam-plaani ennetähtaegult."

UdKP 19 kongrumil kinnitati direk-tiivid NSVdiidu majanduse arendamiseks viendal viisaastamul (1951-1955), kus näh-ti ette Eesti NSV tööstuse edasist arenda-mist, naalulgas ka linatööstuse arenda-mist. Kui seljanda viisaastamul lõpul too-deli Eesti NSV-, linast rüet 3,288 milj. meet-rit, mis viendal viisaastamul lõpul ulatus-aastane toodang juba 5,054 miljoni meetri²

Viendal viisaastamul hoogustus tundu-valt tootmistöö ka Pärnu linatööstus, mis 1950. aastal nimetati ümber Pärnu linatramis- ja kudumisvabrikus. Seljan-dal viisaastamul oli paranevad vabrikus-manikapann, viendal viisaastamul saadi üli toeraine mürist. Viendal viisaastamul plaani täitis Pärnu linatramis- ja ku-dumisvabrikum kollektiiv ennetähtaegult³, va-berügitlatuses UdKP 19 kongrumi di-rektiivides ettenähtud tööstustoodangu-tar saavutati zaaste jaht kuuaga. Töök-järgevalt tabeli viendal viisaastamul plaani-ilisanneti täitmise kohta Pärnu di-

¹ Pärnu linanõmbinadi arkiv, 1949. aasta aastaraamane.

² A. Väimer, ENSV sotsialistliku industrialiseerimise, Tallinn, 1958, lk. 236

³ Pärnu linanõmbinadi arkiv, Ameliitõhingsu nõuolemlu-protokoll, 1955

raaketranspordis - ja Kudumisvabrikus läht-
sama loodanguarvuli - liinane riide osas ja
kogutoodangu osas (muu osas puuduvad andmed)
Tabel n. 10¹⁾

Aasta	Toodang naturaal- väljendis (tuh/mtr.)	Kogutoodang (tuh/rlt.) (ja protentsid)
1951	liinane riie 2363	1788,9 93,8%
1952	" 2727	2168,4 103,2%
1953	" 2749	2140,1 99,8%
1954	" 2728	2343,8 111,5%
1955	" 2989	2484,1 111,1%

Tähtsam silpandus seljandal ja vüch-
dal vüsaastakul toodangu mahu tunduva
tõstmise kõval oli puustuste liividevõim-
ne ja vabriku rekonstrueerimine. Seda ülesan-
net kaevati üllu viima koke 1945. aastal. Aas-
ta-aastalt täiendus ja laiendus Pärnu ki-
raaketranspordis - ja Kudumisvabrik tehniliselt
uurima kodumaise tehnika baasil.

1945. aastal muudeti juurde 18 kudumis-
telge, käärimismasin ja seati üles esimene
automaatregemimasin.

1946. aastal täiendati kudumistelgi kol-
kahvilit ja servahoidjatega, mis soodus-
tarid mitmel teljel kudumist.

1947. aastal raundati käivan 45 kudu-

¹⁾ Pärnu liinakombinaadi arhiv, 1951-1955. a. aastaaruanded

mistelge, taastati tööstuskoored.

1948. aastal teostati ulatuslikult ventilatsioonitöid.

1952. aastal monteeriti 20 mudumistelge ja rugemismarin, ühifitseeriti ketrusvästraad.

1953. aastal lasti käiku 20 automaatkudumistelge, lihvimispina.

1954. aastal laiendati rümitlustsekti, ehitati uus katlamaja ja saadi uusi automaataudumistelgi.

1955 ja 1956. aastal lõpetati Pärnu diinatrans- ja kudumisvabrikau tehniline rekonstrueerimine:

1955. aastal saadi juunde 12 automaatkudumistelge, 29 zakardmarinat, 3 rugemismarinat; muudeti diinl. mitlega lahendati elektrivõrgiaga varustamise küsimus, mehaniseeriti rabiini-sisene transport.

1956. aasta sujunis veelgi edukamaks uue automaattehnika juurutamise alal - seati ilu 52 uut automaataudumistelge, uus löimepoolimis- ja rümitismarin, 2 uut kar-det ring kuivatuskapp.¹⁾

1956-1960. aastal ehitati uus elektrijõujaam, laiendati Pärnu diinatrans- ja kudumis-

¹⁾ Pärnu diinabiroo arhiv, 1945-1956. a. aasta-aruannete kapitalhitustegemise bilansid.

fabriku ruume : ehitati uus kolmekor-
ruseline hoone kottori ring mehhaanika-
osakonna jaoks ja kahekorruselise hoo-
re, uhu annid pleksipa-, tislitöö-
koda, matujalilade ring arhiv. Fabriku
peahoone endine teine uorus ehitati kõr-
gemaks ja sinna rati ilus kaks uut
värvimisaparati, mis saadi PDV-st Karl
Marxi nimelisest tehast. Ehitati uus
veepuhastusjaam ja uued kemikaalide
laoruumid.¹⁾

Tehniliselt vananenud, praegu töö-
kõlbmatuks ekspluatceritud sinisadega
fabrikuist oli rõuogude võimu aastatel
saanud tehniliselt uus ajaloohane ette-
võte. Tehniline renoustrueerimine suhteli-
selt lühikese ajaga (Pärnu linnaetramis-
ja Kudumisfabriku 1956. aastaks, enamuses
Eesti NSV ettevõtteis valgi raum - 1950. aas-
taks²⁾) oli võimalik ainult tänu Eesti NSV
suulomide rõuogude diide paljusarvu-
xlisse perre ja tänu võimalusele tugine-
da vanaabariide industrialseli baal-
nile. Vanaabariide omakompiidmatu
abiga loostati ka Pärnu linatööstuse teh-
niline renoustrueerimine. Sinisadid saadi

¹⁾ J. daon mälestused

²⁾ L. Brutus, Eesti NSV sotsialistlikust industrial-
reerimisest, Kogumik "Rõuogude Eesti majan-
dus 1940-1960", Tallinn, 1960, lk 34

Moskva, Leningradist, Orlovist ja paljudest teistest vene NSFSU, Ukraina linnadest. Saunt abi outand rennabariigid tooraine muutmisel, nii saadi loorainet politrui, dju bomskojst jms.

Koos rabriku laienemisega tehnilise täiustumise ja loodangu tõumuga kasvas tunduvalt ka tööliste arv.

Tabel nr. 11¹⁾

1944. a.	445	töötajad
1946. a.	533	"
1948. a.	577	"
1950. a.	680	"
1952. a.	834	"
1954. a.	841	"
1956. a.	877	"

Rabniku inimes - tehnilise personali arv oli nel aastatel tõusnud 24-elt 42-le, kusjuures põhiliselt oli kasvanud uus kaader, vastava eri-kandidum omandanud noored spetsialistid. Tunduvalt oli tõusnud töötajate kvalifikatsioon ning õpetatud väga arvukas noorkaader.

Tänu töötajate enastalgavale tööle paranenud töötulemused Pärnu linaret- rarnis- ja Kudumisvalvurus valgi muu- dal viisaastakul (1956-1960). Plaani-

¹⁾ Pärnu linanõmbinõude arhiiv, 1944-1956. a. aastaaranded.

ilmsanneti täitmise hulgas igal aastal edukalt

Peelnõu		Tabel nr. 42 ¹⁾
Aastad	Kogutoodangu plaan (tuh /vtl.)	Kogutoodangu plaani täitmine
1956	3036	3103 - 102,2%
1957	4015	4076 - 101,5%
1958	4380	4808 - 109,8%
1959	5015	5329 - 106,3%
1960	5450	5534 - 101,6%

Sõja järguti ninaastakute töö tulemus-
 ta ja uute tööviiside saavutamisel
 kuulub kahtlemata väga tähtis osa
 uude tehnikale, oma osa tööliste arvu
 tõusule, kuid määrav on röömsõude töö-
 tajate uus loov suhtumine töö- ja
 lülit tulenev kõrge tööviis. Juba en-
 mestest aundest kaunaid Pärnu dina-
 tööstuse tööliste aktiivset elu üm-
 ber korraldama. Eesti NSV Rahvako-
 missaride nõukogu ja Eesti NSV Amet-
 ikingute kesknõukogu määrustega nr. 320
 12. aprillist 1945. aastal ja nr. 976 5.10-
 vembrist 1945. aastal määrati tsite lti-
 võteli hulgas Pärnu dinatööstuse head

¹⁾ Pärnu dinakombinaadi arhiv, 1956-1960. a.
 aastaaranded ja plaanivõrkude andmed.

tööd tootmisplaani täitmiseks."

Pärnu direktöörkogu levis kiiresti sotsia-
listlik võitlus, mis oli tööliste pooltõugu
ja tänu avaldus nõukogude võimule
ning tunnustuseks sellest, et inimeste vaa-
lid tööle olid põhjalikult muutunud.
Pärnu direktöörkogu käitiseuueolaku pro-
tokoollist 1. septembril 1946. aastast loeme:
„Lõppes Teine maailmasõda. Tundes
suurt tänuvõlgu kogu Punaarmee
vastu meie vabastamise eest pärislikult
võrgist meid, Pärnu direktöörkogu tööliste,
inimes- tehnilise personal ja teeni-
jad, algame 19. septembril kestunga-
kuuni 29. septembril 1945. aasta staakaa-
rovlikku vahiposti, et suurendada kok-
mist töönormi 20% võrra ja anda
rühile rohkem ja paremat kargast." 2)
Keruisid erile ka ühinevad tootmisno-
vaatorid, mis olid saavutanud eiti-
kaid tööaitajaid. Näitus I udu-
misid rahonna töötajad nimetatand üld-
koosolekul 5. novembril 1946. aastal staakaa-
rovlasteks järgmised tööliste - normitait-
jad:

Martirova, Aleksandra - 143,3%

¹ Pärnu direktöörkogu arhiv, 1945. a. käskkirjade
toimik.

² Pärnu direktöörkogu arhiv, 1946. a. protokoollide
toimik.

Lehtmets, Helene	-142,4%
Pults, Jenny	-134,3%
Linnas, Olga	-134% ¹⁾

Töönturiam ei välendunud mitte ainult stahhaanovlikus liikumises kõrgete tootmisnäitajate eest, vaid ka oma igapäevanid tööülevandid täites. Diraktoni käskkirjast nr. 302 25. oktoobrist 1946. aastal loeme: „... et vabrikus töös ei oleks vabanud eelnevale oktoobri-revolutsiooni aastapäevaks vastuvõetud sotsialistliku võitluse tingimustes plaani täitmisel, alustanud tööd kuuma katla juures kogu päev töö lõppemist mehaanika, osakonna tööline, töötades terve öö, et kõrvaldada ette tulnud rikked õigeaegselt töö jätkamiseks 25. oktoobri hommikul.“²⁾

Töölisklasi kultuurilise ja tehnilise tarone tõus tekitas uusi, kõrgemaid sotsialistliku võitluse vorme. 1949. aasta aprilli kuust algas sotsialistlik võitlus Araskholmski kammvillakombinaadi meistri abi Jõutõukihhi brigaadi esaujul teodan-gu kõrge kvaliteedi eest. Eesti NSV Kola-liidu Tööstuse direktoriumi käskkirjaga

¹⁾ Pärnu dirakombinaadi arhiv, 1946. aasta protokollide toimik.

²⁾ Pärnu dirakombinaadi arhiv, 1946. aasta käskkirjade toimik.

Anti 1949. aastal uljale kudumise bri-
gaadile esmujuliku kvaliteedi bri-
gaadi nimetus ring autanustati brigadire
rikkamärgiga „Eesti NSV Kohaliku Tööstuse
sotsialistliku võitluse tublim“ ühes sa-
halise tanguga. 1950. aastal laienes võit-
lus esmujuliku toodangu eest ja liiku-
misest võttis sel aastal osa juba 57 bri-
gaadi. 1951. aasta III kvartalil oma-
das võitlus kõrge kvaliteediga toodan-
gu eest juba kollektiivne ilme.¹⁾ 1951. aas-
ta IV kvartalil levis uus sotsialistliku
võitluse vorm - võitlus tootmise oma-
hinna alandamise eest materjali usku-
koitu arvel. Võitlusest toodangu oma-
hinna alandamise eest võttis osa sudu-
mis- ja vämmistluste ehk. 1952. aastal võttis
sotsialistlikust võitlusest toodangu oma-
hinna alandamise eest osa 534 tööta-
jat. Kogu kollektiiv võttis 1952. aastal
silsandi anda üleplaanilist toodan-
gut 286 000 rubla eest, mis tegelikult üli-
tati üleplaanilist toodangut anti 322 000
rubla eest. 1953. aastal oli sotsialisti-
kust võitlusest kaanatud peaaegu 100%
teetmistöölistest ja pärnasiltsandid täi-

¹⁾ Pärnu direktoribiroo arhiv, Ametühingu 1950. a.
aastamärk

deti sotsialistliku võitluse käigus 110-120protsendilistelt.¹⁾ Parimad sotsialistliku võitluse 1953. aastal olid Vanimo-ra, Praskoja, kes saavutas kokkukõidu 2298 rubla ulatus; Kaer, Kitta, kes saavutas kokkukõidu 1944 rubla ulatus ja Gardovskaja, kes saavutas kokkukõidu 1162 rubla ulatuses materjali arvul. Esaujuliku kvaliteedi brigaadinaimetis omistati 49 brigaadile, kuhu kuulus kokku 526 töölisi. Võiteldi ka 1953. aastaplaani ennetähtaegse täitmise ja ülitamise eest, Parimaid tulemusi selles saavutasid Önpuu, Viive, kes täitis aastaplaani 138,6%, Tali, Tiia - 136,1% ja Kirts, Jelizaveta - 132,6%.²⁾

Sotsialistliku võitluse tulemusena kannas tööviljatus tunduvalt ja selle tulemusena anti hulga täiendavat loodangut. Sotsialistlik võitlus oleks võinud kaarata veelgi laiemalt töötajaid, kuid sageli erines sotsialistliku võitluse organiseerimisel vigu ja puudusi: tööliste hulgas läbiviidav selgitustöö oli nõrk, mille tulemusena suk-

¹⁾ D. Saarepõld, Täita partii 19. kongressi otsused, „Pärnu Kommunist“, 1953, nr. 22.

²⁾ Pärnu disainibiroo arhiiv, Ametikingu 1953. a. aastakaanne.

tuli tihki sotsialistlike kokustuste ras-
tuvõtmisega formaalselt. Muu osa kokus-
tusi ei olnud reaalsed ja jäid selle
tõttu täitmata. Vähe organiseeriti raku-
tusi - ~~rakud~~ ning brigaadide vahelist
sotsialistlikku võitlust. Taatamata kas-
vus raskustele kasvas sotsialistliku võitlu-
se käiges uus töökaader - autiore,
loov, teadmishimuline.

Muut tähelepanu pöörati uu, kvali-
fikatsioon kaadi kasvutamisele. Par-
tki rõhutas, et sotsialismi ja kommu-
nismi ülesehitamisel on määratu uus
tähtsus kaadi probleemid lahendamisele,
kes on muuteline tundma õppima uut
tehnikat ja seda täielikult oskab ära
kasutada. Juba rüürokude võimu alg-
aastail pöörati muut tähelepanu kvali-
fikatsioonide tõstmisele. 1948. aastal oli
põhiliselt vormis individual-brigaa-
diline väljajõpe. Kursuse lõpetas 48 töö-
list. Tutvuti ka vennasabariikide pa-
rumate novaatorite kogemusi (Kovaljov),
organiseeriti stahhanoolaste kooli. 1952.
aastal õpetati välja 92 uut töölist, sel-
le kõval täitrid teotmis-tehniliste
kursuste programmi hulgaliselt töölist.

Igal aastal töunis õppijate arv. 1953. aastal õpetati välja 103 töölisi, kvalifikatsioonil töötis 100 töölisi. Tehnilise õppumise läbi läbi 29 inimest.¹⁾ Esirindlike töömeetodite tutvustamiseks organiseeriti ekskursioone Jalgavann, Imo-luski, Kostromann jm. 1955-1956. aastatel toimunud rabiiku ulatuslikuma rekonstrueerimisega keskis lüüsi teravalt päevakorde väljaõppinud kaadri probleem. Selle leevendamiseks valmistati 1956. aastal ette individuaalse väljaõppe kuu 185 töölisi, mille auto-maatidele teadmiseseks kvalifikatsioon umbes 70 kuduajat, teetmis-technilised kummed lõpetas 51 töölisi. Inim-technilisi töötajaid käis täiendamise oma teadmisi sõrasetu võttes.²⁾

Uuendused olid toimunud Pärnu direktöörkonnas nõukogu võimu aastatel tehnilise seisundis, teedandis hulgas ja kvaliteedis, töötajate teosruktuuris. Kuid koopi-need olid töötajate töö- ja eluolus-tilulised tingimused, koopi mis oli töötajate kultuuriline teendamine.

¹⁾ Pärnu direktöörkonnas arhiiv, 1948-1953. a. aastamandid.

²⁾ Pärnu direktöörkonnas arhiiv, 1955-1956. a. aastamandid.

Töötingimuste parandamiseks võeti nõu-
kogude võimu esimestest aastast ala-
tus ette uida abinõunid; nii ehitati üm-
ber ventilatsiooniseadmed ja ehitati
uus tolmumaja, mis vabastatarid muu-
mid tööliste saast vaelarast - tol-
must, niiskusest. Ehitati uusi ja rais-
te niidusuumid ja muudeti 150 rii-
tikappi; ehitati pesemis- ning duši-
ruumid, kusjuures duširuumid vau-
lati alalise sooja veega. Teati võrda ja
anti kantada ruumid välis- ja trans-
porttöölistele oote ja eirustamiruu-
mides. Tööklas oli saadaval igapäev
külma-toitude kõrval sooja suppi. Vasta-
valt ette nähtud normatiividele anti vabri-
kus töötajatele välja spetsiaalsed riid-
supi ja püma.¹⁾

Muut hoolt kantakse töötajate ter-
vise eest. ~~disans~~ taruta antiabi po-
likliinikeses ja haiglatas avati ~~vabrikus~~
tervishoiupunkt koos hambaravikabineti-
ga, mis sisustati minima raviparatuuriga.
Igal aastal käis sanatoorsel ravil
5-10 töötajat, pealkimmine tööta-
jat käis igal aastal puhkekodus.²⁾

¹⁾ Pärnu linnavalitsuse arhiiv, Ametitüingu aasta-
aruanded.

²⁾ Samas.

Kodanlikus Eesti olid paljud naised sunnitud koduseks jääma, et kasvata da lapsi. Et võimaldada naistel aktiiv- selt osa võtta tootmistööst ja ühis- kondlikust elust, annis nõukogu de va- litkus laiendada lasteõimede ja ae- dade võrgu rajamist. 1951. aastal alus- tati ka Pärnu diinamistööstus- ja mu- dumisvabrikus 40-kojalise lasteõime ehitamist, mis valmis 1952. aasta lõ- pul. 1) lasteaia- ealised lapsed paigu- tati põhiliselt vabrikus vastas omu- varre 5 lasteaeda. Kooliealised lap- sed said võimaluse veta suvivahe- ajad piirerilaagrites, milles valdati igal aastal töötajatele tenniskuid. Aasta- aastalt kasvab töötajatele an- tava elamispinna mure. Kui 1947. aas- tal oli Pärnu diinatööstuse töötajate kantada vabrikus poolt antavat ela- mispinna 788 m², siis 1956. aastaks ula- tus see arv 1348 m²-ni. 2)

Koosis eudne oli nõukogu de koha- kingimustes naba aja siustamine, töö- tajate kultuurilise teenindamine.

Pärnu diinatööstuses avati 1946. aastal

1) Pärnu diinamistööstuse arhiv, 1952. a. aasta- amandi kapitali- ja investitsiooni bilanss.

2) Pärnu diinamistööstuse arhiv, 1947 ja 1956. a. aastamandid.

raamatukogu, kus raamatute arv aast-
la-aastalt jäykindlalt tõusis ja
1956. aastal ulatus 4303 raamatuni.
Seega oli töötajatel alati soodne või-
malus hoida end kursis uudiskirjan-
dusega ja kõlpsasti seda aitti saa-
da. Kaks võimalust oma viikliku
raamatukogu täiendamisel oli rab-
vikus organiseeritud uudiskirjanduse
müük.¹⁾ Tähtselt huvile ja võimelle
võis iga töötaja oma votta kas raiti-
ringi, rahvatantsuringi, võimlemisrüh-
ma või ravisansambli tööst.

Puueuudele organiseeriti ekskursioo-
ne rannarabariideme, kuid ka dõu-
ka-Eestise, saartele, Haapsallu jm. Tal-
vel käidi rihvilt bunnidega Tallinnas
teatrietendusi kuulastamas.

Iga aastaga kavas töötajate
materiaalne kindlustatus, tõund pal-
gad.

1945. aastal - 597 rubla töötaja kesk-
mine taun Pärnu linatööstuses.

1946. aastal - 454 rubla. 1946. aastal
teimunud palgade langus on selitatav
illemirukuga tükitööl. Kuid tükitöölle

¹⁾ Pärnu linanõmbinaadi ahiu, ametühingu
auanded.

üleminekul ennes puuduri - rakendati kogemuslik - statistilisi töönorme, mis polnud keegi läpsed ju. Kuid ennereali puuduste kõrvaldamisega tööliste töötand normaliseeriti.

1947. aastal oli töötaja keskmine töötand Pärnu linatööstuses 604 rubla,

1952. aastal - 628 rubla

1956. aastal - 857 rubla.¹⁾

Ka ühikudulises ulatuses oli kehtetatud rida seadusi nõukogude töötajatele:

10. märtsil 1956. aastal lihendati kahe tunni võrra tööpäeva puhkepäeva- ja pikade-ebritel päevadel.

14. juulil 1956 aastal võeti vastu „Riiklike pühade seadus“, millega määrata suundati rahadus- ja invaliiduspensionid jt. abinõud.

Sotsialistliku majandusriistumise saavutuste ja edasise arenemise tingimustes kasvab ring kasvab töötajate materiaalne heaolu selgi ja tõuseb järjeandlalt kultuuriline tase. Mitte ükski riigis maailmas ei kanta töötajate hea-olu eest nii suurt hoolt kui meie kodumaal.

¹⁾ Pärnu Linanõukogu arhiiv, 1945 - 1956. a. aastaaranded.

3. PEATÜKK

Wärtu Linakombinaadi areng 7-aastakul

27. jaanuaril 1959 aastal tuli kokku Nõuogude Liidu Kommunistliku Partei eraonuline xxi kongress, kus lehti riigava rahuldustunde ja uskumuga nõukogu võimude rahva suurtest võitlustest sotsialismi eelsehitamiseks meie maal. Kongress tuli võrku ajal, mil Nõuogudena oli astunud omale ainsaks uude ajajärku - kommunistliku ühiskonna loomise eelsehitamise ajajärku. Kongress arutas partei ja nõuogude rahva esinevaid ülesandeid - meie planeerimise ja tööjõu töötajate jõudu nõudvaks ülesandeks on kommunismi materiaals-tehnilise baasi loomine, et tugevdada Nõuogude Liidu majandust, kaitsvõimet ning rahuldada elanike pidevalt kasvavaid materiaalseid vajadusi. Meie Liidu liitnõuogude planeerimise töölise jõudude suuremine planeerimine numad 1960. aastal. Selle ühiku koostisosa on viitmeestaa aastail 1959-1965, mille kontrollavud ühitas NSKP xxi kongress.

Suurt tähelepanu pööras partei ja

valitus ka tekstiiltööstuse arendamiseks
ja tekstiiltöölise elu parandamiseks
Tekstiiltööstuse arendamiseks eraldati „käs-
oleval seitseastaul 2,8 korda num-
maid resurssi kui mahutati 1952-1958
aastal. Seitseastaul jooksul tuleb va-
rustada kõik tegutsuvad tekstiiltööstuse
ettevõtted ventilatsiooniseadmetega ja 1965.
aastaks lõpuni vää ettevõtte varustamine
õhu temperatuur ja niiskus automaatselt
reguleerimis seadistitega, alustada 1961.
aastast õhu konditsioneerimist, ketrus- ja
nudumisvabrikute tootmisruumides võtta
tarvitunud abinõud, et töökohad
oleksid paremini valgustatud ja kõigil
tekstiiltööstuse ettevõtetel oleksid raja-
likud tootmis- ja tarberuumid. Ju-
leb saavutada abinõuid korteritingi-
miste parandamiseks ja elamiste ehi-
tamise kiirendamiseks, samuti sellis, et
laiendada tekstiil ettevõtte paik-
nemise piirkondade eluhoole- lasteametuste,
sööklate, kaupluste, pesumajade ja ku-
rindamisettevõtte võrku.“¹⁾

Vihers küüsti annab tekstiiltöös-
tuse kauds vahetuis on linatööstus.

¹⁾ „Põhja Hääl“, 1959, nr. 289.

Tõmudes sõjaliselt 1940. aastaga on
liivaste kangaste toodang karanud
ligi viis korda

Relevants

Tabel nr. 13¹⁾

1940. aasta	100%
1958. aasta	309%
1959. aasta	357%
1965. aasta	500%

1965. aastaks on ette nähtud liivaste riide toodang ligi 1,6 kordrask võrreldes 1958. aastaga. Toodangu tõus liivaste tööstuses riivmeestamisel saavutatam põhilist olemasolevate riivimite rekonstrueerimisega ja laiendamisega. Riivimite liivaste tööstuse tehniline baas peab muutuma põhjalikult riivimite saaved riivmeestamisel lõpuni kõige moodamad kodumaised seadmed, mis loob soodsad eeldused riivimite ja töö teotlikkuse järkjärgulise tõususe ning võimaldab suurendada toodangu väljalaset rohkem kui 80%²⁾ Suur tähtsus on ka liivaste riivimite ja riivimite riivimite edasisele spetsialiseerimisele. Enne 1959. aastat „toodeti Eesti Riivimite“

1) Riivimite - tehnilise informatsiooni büllötään Riivimite tööstus, nr. 3, 1960, lk. 6

2) Jamas

linast rüidest põhiliselt tehnilist ja pak-
kimisrüid. Põlvi, roodilinarüid jt.
kvaliteetsema linase rüide artikleid too-
deti vabariigis mitu uorda vähem kui
oli vajadus. Sellespärast toodi teistest
liidemaabariigidest iga aasta siin mitme-
kümne miljoni rubla väärtuses linastrüid.
Tehnilist rüid toodeti meie vabariigis aga
tunduvalt rohkem kui kohapeal saajatak-
se. Eesti NSV linatööstus kuulub nende
tööstusharude hulka, mis arundatakse si-
sveetava tooraine baasil. Rahvade ja pu-
xendi loetmises kantatava sootud
tööstuse vajadust kaetakse ainult 50-55%
vabariigi oma tootanguga. Viljää-
rid tuleb siin vedada NSV diidu teis-
test linakasvatuse rajoonidest. Kvaliteet-
sema linase rüide artiklite tootmiseks
vajalikku pikka linaviindu aga veeti
vabariigist välja. See toob endaga kaasa
laboratsioonide vastasmunalisi veduid.
Eesti NSV-s on siin kaalium laiend-
da mitmesuguste kvaliteetsemate linase
rüide artiklite tootmist, milleks meie
linatööstus- ja kudumisvabrikutele on
sunnud kogemused. Vabariigi linatöös-
tuse sellise tootmisprofiili puhul osu-

tub võimalikuks liividevõrgu ka pa-
rallelselt liividevõrgu- ja uudusvõrgu-
võrgu vahel ja suurendada ettevõtte
spetsialiseerimist. Kambiumi olukorra-
kõrge ja suure tootmisliku spetsia-
liseerida liividevõrgu „Bolshevik“
võrgu liividevõrgu- ja uudusvõrgu
tulus spetsialiseerida puit-, kätteräti ja
uude artikule liividevõrgu toot-
misel, milliseid artikule ettevõtte võib
uududa kokapeal rehvitud lõngast. Põr-
u liividevõrgu- ja uudusvõrgu tu-
luse spetsialiseerida puitmööbli-,
dekoratiiv ja mitmesuguste teiste ää-
kandriide tootmisel.“¹⁾ Seitsmeaasta-
kul tulus tööstuskavade tootmisprofiili
ja ettevõtte nomenklatuuri määratleda
rohkem arvestada vabariikide-vahelise
spetsialiseerimise võimalusi.

Seega seitsmeaastase plaani eduka
täitmise erandiselt tähtsaks tingi-
museks oli tegutseda ettevõtte rekon-
strueerimise, laiendamise ja uue tehni-
kaga varustamise ning spetsialiseerimise
ja koordineerimise suurendamine.

¹⁾ d. Riis, Spetsialiseerimise viirumustest liivide-
võrgu- ja uudusvõrgu vahel, „Rahva Hääl“,
1959, nr. 9.

Pärnu diraktrami- ja kudumis-
vabrikus oli 7-aastasel vastavalt
NSV diide ministrite nõuogu määrusele
m. 222 27. veebruarist 1958. aastal ette
rääitud laiaulatuslik laiendamise pen-
pentiividega edasiseks tootmisvõime suu-
rendamiseks. Projektieemistööd teostas
Siia Instituut datgiprorom ja projekt
ainnitati Eesti NSV Rahvamajanduse Nõu-
ogu Kergetööstuse Valitsuse poolt 18.
vebruaril 1959. aastal.¹⁾

Projekti järgi rahad kudumis- ja
ketrusvabrikus summid rääiti 7-aastase lõ-
puks ette ainsuuri kudumisvabrikus
tarvis ja telgede arv tuli viia 200
laiali teljeli, millest 100 telge too-
damiseks jaanuarikangaid ja 100 telge
labast riid.²⁾

„Seitsmeaastasel tuleb Pärnu dirak-
trami- ja kudumisvabrikus arn-
dada olemasolevad ketrusmarinad rõn-
gasketrusmarinatiga, mille tootlikkus on
vähemalt 40% nõrgem. Seitsmeaastasel
tuleb andamisel 3500 ketrusväätrast.
Moodsate ketrusväätraste ilmumata-

1) Pärnu dirauombiraadi arhiv, 1961. a. aastaaruanne,
kapitaalkitustiguvuse bilanss.

2) Pärnu dirauombiraadi arhiv, selituskiri plaani pro-
jektile 1959-1965.

rimiseks tuleb ehitada ketrusvabriku
tarvis uued tootmisruumid, selles
pikendada peakorpus hoonet. Nüümitlus-
tsehh tuleb täielikult rekonstrueerida
ja tsehh ehitada peakorpus juurde,
kusjuures seinre nüümitlustsehh muudub
liivideerimisile. Samuti tuleb ehitada
uus liivarigemise tsehh, et vabrik oleks
rõimeline uugu Eesti NSV liivaketrusvab-
rikuid ravustama soetud liiva- ja taku-
ga. Selles on tarvis suheministsehi, mil-
les paikneks 7 liivarigemismarinat ex-
dise 2 marina asemel. Kompleksplaani
kohalt tuleb samuti ehitada auru-
ja veemajanduse kaadeldised ja hea-
ole ning abitsehhide ruumid, samuti
tooraine ning valmistoodangu jaoks.
Seega arvestatav järgruuti uute võimsuste
käitumiseks 1959-1965. aastal:

I Ketrusvabrik.

- 1) Ootamata ära uus ketrusvabriku hoo-
re valmistamine, tuleb 1959. aastal täiend-
davalt endistele eelkudumistsehhi ruumi-
deme paigutada 6 rõngaketrusmarinat.
- 2) Kuna uuvketrus lõnga järel ei ole
Eesti NSV andumisevalmistel tarvidust,
nis 608 uuvketrusvabrikat kuuluvad

alates 1961. aastast liivideerimisele.

II diivanugemise tschh.

Plaanis on arvestatud, et Pärnu diivanudumise- ja ketrusvabriku juurde luuakse liivanugemise tschh, milline varustab nõgu Eesti NSV liivaketrusvabrikud soetud liiva ja taguga. diivanugemismasinaid peab olema 1959-1961. aastal 3, 1963-1964 aastal 4, 1965 aastal 7 masinat. uus tschh peab täie võimusega töötama 1965. aastal.

III Väimistlustschh.

Teatavasti juurde ehitatakse uus väimistlustschh. Tuleb rajada kanalatsioon ja veepuhastusvõrk ning keskkallamaja.¹⁾

Töödangu maht peab riisimaastakul kanama ligi 1,8 uorda, tööviljakus ligi 70% ja omahind langema ligi 2 uorda.²⁾

Tõideldes riisimaastaku ülesannete täitmise eest on kollektiivilevalt püüdnud juurutada tootmisesse uuringuid saavutusi teaduse ja tehnika vallas ning täiustada olemasolevat tootmistehnoloogiat.

1) Pärnu liivanuombinaadi arhiv, Selituseini plaaniprojektide 1959-1965.

2) Samas.

Suurus saavutuseks oli lõnga värvimis- ja mehhaniseerimise juurutamine 1960. aastal värvimistehnikas. Selles aastal värviti lõnga vihtidena värvimisvannides. Keskjuures tööstustati hänti. Selle tagajärjel tulid lõngapartide värvitoonid tihti erinevad, mis kahjustas mööblirüüde kvaliteeti. Ka kaubandusorganisatsioonidelt siin sageli putensiooni uoloviidi uokta - tarbijale paanti luitunud, lühikes värvitud toodangut. 1960. aastast „värvitakse lõnga pehmuverimisepoolidel - babinidel, mis monteeriti rulliks kapitaalalt remonditud ruumi. Selles ehitati ümber Saksa Demokraatlikust vabariigist saadud värvivannid, paigaldati rippraudlu ja elektritõstusüsteem.“¹⁾ Rippraudlus antati värviparacatide uokale, mis võimaldas mehhaaniliselt tõsta värvivanni uone ja transportida soovitud paika lõnga värvimistehnoloogias täiustamine võimaldas parandada toodangu kvaliteeti ja uindlustada tarbijale ajasohast toodangut. Kanga kvaliteeti ja tugevust tõs-

¹⁾ D. Aron, kõik jõud töövõime tööstuses, „Pärnu kommunist“, 1960, nr. 102.

bi ka plegitamise tehnoloogia täius-
tamise, nimelt kappulise keetmise abilitu-
gemistehhis toimus lakkude manade-
te antamine ja toormaterjali etteval-
mistamise mugemimarinele käsi, 1963.
aastast toimuvad vastavad operatsioo-
nid marine abilit, mis tõstab toodangu
hulka ja kvaliteeti.

1963. aastal lõpetati uue ketuskoo-
re ehitustööd, mis võimaldas anda
liikketrusmarinead rõngaketrusmarine-
ga, mis tõstab saagi mainitud tooda-
gut vähemalt 40%. Moderniseeriti el-
ketrusüsteemi ja suurendati mugemis-
ja kvaliteeti kudumismarinele kiirust.

Enamus rekonstrueerimistöid tee-
lati 1964. aastaks ja käesoleval, 1965.
aastal, toimus rekonstrueerimistöide
täielik lõpetamine.

Uuimise toimus Pärnu direktor-
nami - ja Kudumivabriku struktuuris
1962. aastal. Vastavalt Eesti NSV Rahva-
majanduse Nõuogu Kergitööstuse valit-
um määrusele nr. 163 28. juunist 1962.
aastal liideti Pärnu direktorami-
ja Kudumivabrik ja Uõnauila di-
rektumivabrik „Bolshevik“ iikisus ette-

retlus nimetusega Pärnu diinakombi-
 raat.¹⁾ Eelneval, 1961. aastal, oli liide-
 tud diinadumisevabrikuga „Bolshevik“
 Kilingi - Nõmme diinavati tööstus „diina-
 vat“ reorganiseeriti „Bolshevik“ koosseisus
 kooritööstuseks, mis nüüd samuti kuulub
 Pärnu diinakombinaadi koosseisu. diina-
 dumisevabrik „Bolshevik“ liitmisega
 loimus muutus toodangu nomenklatuu-
 ris ja hulgas, mis võeti arvesse 1963, 1964
 ja 1965 aasta aastaplaanide seosta-
 misel ja tehti vastavad muudatused
 viitmeaastaplaani.

Viitmeaastaplaan ja selle tegelik
 täitmine kogutoodangu osas, oli järgmine:

Tabel nr. 14²⁾

Aastad	Plaan (tuh/ve.)	Täitmine (tuh/ve.)	
1959	5015	5329	106,3%
1960	5450	5535	101,6%
1961	8849	9209	104,1%
1962	13000	13083	100,6%
1963	13470	13870	103,9%
1964	15935	16496	103,5%

1964. aastal oli mõistatav tehnik kogutoo-
 dang 6846 tuh/ve. ja Kilingi - Nõmme

1) Pärnu diinakombinaadi arhiiv, 1963. a. aastakaanne.

2) Pärnu diinakombinaadi arhiiv, 1959-1964. a. aastaka-
 anned ja andmed plaanisrahvaga juhatajalt.

trekki toodang 884 tuh/ve (nimetatud arvud on arvestatud tabelis toodud arvu seis) Peaga lõuni's Pärnu diinakombinaadi toodang seitsem aastaku viimisel aastal ligi uolm korda, Pärnu trekki osas (endise Pärnu diinakombinaadi- ja Kudumiseabriku osas) ligi 1,8 korda.

Töölise arv lõunis aastail 1959-1964 järgvalt

Tabel nr. 15¹⁾

1959. aasta	1025
1960. aasta	1112
1961. aasta	1117
1962. aasta	1526
1963. aasta	1533
1964. aasta	1537

Toodangu juurdekan Pärnu diinakombinaadis toimub põhiliselt töötootlikkuse suurendamine lõuni tulemusena. Kattlemata on suurematähtsus uus tehnika ja tehnoloogia juurutamine, kuid määravaks on inimene, mitte oma arvuline arvud vaid uue ellu- ja töösuhetamisega rühmade töötaja - teadmiste järgi järele, aktiveerimine ja vasa uute toot-

¹⁾ Pärnu diinakombinaadi arhiv, 1959-1964. a. aastamandid.

minusewide otsimisel ring rakendamised, loov
oma tööpingi taga, energiline iniskondlikus
lõõs, töötaja - kommunismichitaja.

Kommunismi matvialset baari nunda-
rad luua iisus karitud ja laia silmanik-
giga inimend. Tehniline program tootmi-
n on lahutamatu töötajate kultuuritise
ja tehnilise taristu kasvust. Pärnu direktoribi-
raadis mõistetakse seda hästi. Igal aastal
tõttavad kvalifikatsiooni sajad töölisid.

Peeburi

Tabel n. 16¹⁾

	1959	1960	1962	1963	1964
Töötamis - tehnilised					
kursused	249	92	203	115	63
Uute tööliste väljaõpe		54	100	96	48
Teh - minimumi ja kva-					
lifikatsioon kursused	42	93			61
Kangõppe iukoolides				40	77
Tehnikumides, vabrikutes	3		28	15	29
Stipendiaate			8	12	13
Uude õppustega kaanatud	294	239	346	278	291

¹⁾ Pärnu direktoribiirandi arhiv, 1959-1964. a. aastavaanded ja
Amliühingu aastavaanded.

Maagu loodud arvestat rälme, on
viimastel aastatel kutsalane väljõppe
kõval pööratud ruisest rohuem lähe-
lyanu töötajate ildehaigusliku tar-
me töstmisele. Kutsalanel täiendamise
ja roote töölise väljõpetamisel on uud-
seks vormiks kommunistliku töö kool.

Et roote töölisele õpetada esminkliku
võtlid, autudi juhtonna abiga ellu
kommunistliku töö kool, mida juhatavad
kommunistlikud rood Soemalu ja Javon-
kaja. Organisatsioon kohustatus on punit:
aidata tösta tööruuni sil rootel, kes
praegu tustiga võeldis maha jäävad. 1964.
aastal õppi kommunistliku töö koolis 116 töö-
lit.¹⁾ Mahajääjatele, rooni mitutaitjate-
le määrati esminklike töölise hulgest
instrumendid. Märgetseu tridhis alustand
töötajad õpilaste väljõpet tanita, mis
on järjeordnus tõndiks nõuogude töö-
liste kõrgest teadlikkusest ja kollektiiv-
nustundest.

Vihes tööriigumee tõune tähtsaks
teguriks on sotsialistliku võitluse kare
ja edasiarummine sotsialistliku võitluse
kõrgemaks vormiks - kommunistliku töö

¹⁾ Pärnu dikanoombinaadi arkiv, 1964. a. Ametühingu
aastaaruanne.

liikumises. Kommunistliku töö liikumise
kui uus patriootlik liikumine kommu-
nistliku ühiskonna ülesehituses, kirjeldis
VdKP 21. kongressil Moskva ja Leningra-
di tšastis. Võitlust kommunistliku töö-
meetodite arendamise ja juurutamise eest
alustanud noored töölised, sotsialisti-
ku korra tingimustes üleskasvanud põlv-
kond. Nuu liikumise iseloomuks on kõr-
ge tööviisakus eest pütava võitluse üh-
damine inimeste igapäevase karatamisega
kommunismi saimur.¹⁾

Kommunistliku töö liikumise levimise kiirelt
ka Eesti NSV töötajate hulgas. Pärnu distri-
kombinaadis organiseeriti erimehed kommu-
nistliku töö brigadiid 1959. aastal. Kom-
munistliku töö brigadiid nimetuse saamise
eest võitles 5 brigadiid:

1. Elionora Lemmiku sõlmijate brigadiid - 3 töölist
2. Karl Kolmi teulukerepade brigadiid - 3 töölist
3. Tamara Belgaja märgketraste brigadiid - 7 töölist
4. Antonina Goratsjeva karpeldajate brigadiid - 4 töölist
5. Vera Astašova lõimepoolijate brigadiid - 4 töölist

Erimehed omistati kommunistliku töö brigadiid
nimetus sõlmijate brigadiid, brigadiid Elionora
Lemmiku.²⁾

¹⁾ V. Gussarova, Kommunistliku töö liikumise tšastis, "Volta",
Artialite uogumik "Kaasaja ajaloost", Tallinn, 1961, lk. 145

²⁾ K. Sajevits, Et tähtpäev ei ununaks, "Pärnu kommunist",
1963, nr. 51.

1960. aasta 1. mailis võttis võitlusest
osa 90 töötajat 11 brigaadist, kusjuures
kommunistliku töö brigadi nimetus olid
saanud 2 brigadi 11 töötajaga - E. Semi-
kina sõlmijate ja V. Astasova lõimepöli-
jate brigadid.¹⁾ Nii aastail võtsid in-
dividuaalsed sotsialistliku kohustusi vaid
üksikud töötajad, nü võttis 1960. aastal
kommunistliku töö liikumisest indivi-
duaalselt osa vaid üks tööline - noor
kuduja Traida Hleberova, kes taotles kom-
munistliku töö lööklase nimetust. Sotsialist-
lik võtlus Pärnu linnaombinadis oli
hästi organiseeritud ja töötajad võtsid
sellist aktiivset osa. 1960. aasta II kvartalis
saavutas Pärnu linnaombinaat kolmanda
koha vabariiklikus sotsialistlikus võitlu-
ses, 1960. aasta III kvartalis aga turnis-
tali 1. koha ja Eesti NSV Ministrite nõu-
kogu ning Eesti NSV Ametühingute nõu-
kogu sändpunalipu ja rahalise preemia
väärikuseks.²⁾ Pärnu linnaombinadis võttis
1960. aasta kestel kommunistlikust võitlu-
st osa iga kümnes tööline, kuid liikum-
ine laienes veelgi partiorganisatsioon-
komitee ja ametühinguaomitee juhtimisel.

¹⁾ Pärnu linnaombinadi arhiv, Informatsioon Tervistil-
ja Kirgiteostuse Töölise Ametühingute Eesti Vabariikliku
komitee, 1960.

²⁾ Samas.

"Kõnnimust arutati partii büroo, komsomoli-
ja ametühinguaomitee istungitel, insener-tek-
niliste töötajate rõupidamised jm. Oma sõna
sai brigaadide organiseerimisel ühtlasi ka
kommunistid. Nii loodi vahetusmüüri kom-
munist Eha Tamre initsiatiivil esimese
kommunistliku töö kollektiivi nimetus taot-
lev vahetus, millele kuulub 31 poolijat ja
käärijat. Muistriabi, kommunist Gennadi
Sentjuljasev moodustas esimesena vahetus-
sama nimetus taotleva sudujate komp-
lekti. Remondi-mehaanika osakonna briga-
di kommunist Arnold Merila lülitus sa-
muli oma kollektiiviga sotsialistliku võit-
luse uude kõrgemasse vormi.¹⁾ Kommunist-
liku töö liikumise lülitus igal aastal
sika uusi töölisi ja brigade, ning 1964.
aastal võitles kommunistliku töö kollek-
tiivi ja kommunistliku töö esindlase
nimetusest 1169 töötajat, kusjuures 234
töötajale on omistatud kommunistliku
töö lööklase nimetus.²⁾ Kombinaadis areneb
ka tehhide - vaheline sotsialistlik võitlus
parema tehhi nimetusest. Paumali teh-
hile omistatakse Punalipp ja tehhide pa-
rimatule töölistele antakse viimplid. Töötajate

1) D. Devin, Tga kümnes inimese, "Päevu Kommunist",
1960, nr. 61. ✓

2) Pärnu diinakombinaadi arhiv, 1964. a. Ametühingu
aastaaruanne.

individuaalsed kohustused kommunistli-
ku tööerindlase nimelise taotlemiseks
on järgmised:

1. Täita ja ehitada töönorme.
2. Anda ainult kõrgekvaliteedilist too-
dangut.
3. Võtta iseluse alla tööliste, kes ei tule
teine tööülesannete täitmisega ja tösta-
rende plaani täitmine erinõudliku ta-
ssuni.
4. Tõsta tootmiskultuuri ja täita töö-
discipliini nõudeid.
5. Võtta osa inimsuundlikust elust
6. Tõsta oma tehnikat ja üldhariduslikku
taset.

Ja neid kohustusi ei täitnud mitte küm-
ned vaid sajad töötajad, mis on tunnisi-
luse nõuetele tööliste kõrgest moraalsust
ja raimust tase suurest tööentusist.

Väes elle MKKP 22. kongressi ja MKKP
keskkomitee detsembripileerumi ajaloolisi
otsuseid võttis Pärnu diinakombinaadi kollek-
tiiv seitsmeaastase viimase, 1965. aastal
seitsmeaastase plaani ennetähtaegse täit-
mise eest peetavas võitluses järguvad sotsia-
listlikud kohustused.

1. Suurendada nõutoodangu väljalast 1964. aastaga võrreldes 15%
2. Suurendada töötööstlikkust võrreldes 1964. aastaga 0,1% võrra
3. Alandada kaubatoodangu kulutusi rublale 0,1 uspika võrra võrreldes plaanilise 92,73.
4. Välja lasta I sordi toodangut võrreldes 1965. aasta plaaniga 0,1% võrra rohkem.
5. Välja töödelda 2 uut kangast lausaariga.
6. Täita normklatuurplaani ja anda üle plaani 50 tuhat meetrit kangast, 10 tonni lõnga ja 5 tonni nõõri.
7. Valmistada 16 uut mööblikanga mustrit, 7 uut dekoratiivkanga mustrit, 2 uut käterätikanga mustrit.
8. Saavutada, et märgetrustskhile antakse kommunistliku töö kollektiivi nimetus.
9. Alandada tööohutegurite arv 10% võrra võrreldes 1964. aastaga.
10. Anda õhukondilist efekti ratsionaliseerimis-ettepanekute juurutamisega tootmisel 35 tuhat rubla.
11. Täita organisatsioonilis- tehniliste abinõu-

de plaan.

12. Võtta eksploatatsiooni uued riistumid ja söökla.

13. Täita ennetähtaegselt aasta plaan - 28. detsembriks 1965. aastal.

1965. aasta ja uugu riistmeaastase plaani täitmise hulgas Pärnu diinakombinaadis edumalt nii toodangu väljalaske kui ka laiendamise mas (kombinaadi rekonstrueerimise tööd lõpetatakse täielikult käesoleval aastal)

Peust tähtsust omistab partei tööstuse töötajate loova initsiatiivi arendamisel toodangu väljalaske suurendamiseks uue tehnika juurutamiseks, omahinna alandamiseks ja töövõime suurendamiseks. Ilmeks näitajaks töötajate loovast initsiatiivist on leidumise ja ratsionaliseerijate ligikus. Pärnu diinakombinaadi ratsionaliseerijad võtsid kohustuse anda riistmeaastase fondi 300 000 rubla kokkuvõtte ratsionaliseerimisettepanekute arvul.¹⁾ 7gal aastal laemus suurel arvul ratsionaliseerimisettepanekuid, mis andsid kombinatidele hulga säästu.

¹⁾ Pärnu diinakombinaadi arhiv, 1960. a., Ametühingu aastaraamatu.

Poolmerid

Tabel nr. 17¹⁾

	1960	1961	1962	1963	1964
Vastu võetud rahvarahalistumise- ettepanemise, liitumise ja tehni- liste läinutuste arv	184	182	204	194	219
Töotmiste juurutatud rahvao- rahastamisettepanemise, liitumise ja tehniliste läinutuste arv	142	63	169	136	183
Tinglik aastatase (tuh. rub.)	62,6	12,9	27,8	73	78

¹⁾ Pärnu linakombinaadi arhiv, 1960-1964a. aastavandmed

leega on saavutatud kokkuhoitu 5 aastaga 2 54 300 rubla. Ratsionaliseerimistööst kombinaadis võtab igal aastal ora 100-120 töötajat ja nende tööd suunab pidvalt välisriikidele ja Ratsionaliseerijate ühingu algsorganisatsioon. mis moodustati Pärnu diinakombinaadis 1958. aasta suvel. "Ratsionaliseerimistöö" elavdamiseks ja töötajate kaasatõmbamiseks ratsionaliseerimistööle viiakse riistmaatiliselt läbi konverentsi, koosolekuid, loenguid. Igal aastal antakse välja 8-10 numbrit sisselehti. Ratsionaliseerija ja "deputaati", ratsionaliseerijad on käinud kogemusi vahetamas tekstiiltehitus Jalgavas, Tallinnas jn. Kombinaadis on läbi viidud konkurrenssi parima ratsionaliseerija ja parima tehniku nimelise ratsionaliseerimise. Aktiivsemad ratsionaliseerijad Pärnu diinakombinaadis on J. Ojamees, kelle ettepanekust on juurutatud 25 ja saavutatud ökonoomiat 3152 rubla, K. Holm - juurutatud 25, ökonoomiat 2595 rubla, E. Ojamees - vastu võetud ja juurutatud 20, ökonoomiat 1152 rubla, M. Velman - juurutatud 20, ökonoomiat 800 rubla, A. Sõritov, kelle ettepanekust on juurutatud 10, mis

1) Pärnu diinakombinaadi arhiiv, 1959. a. Ametühingu aastaraamat.

on andnud ökonoomiat 1400 rubla jt.¹⁾

Ud ei algorganisatsioon ja selle aktiiv-
semate liikmete loenus tuleb lugeda seda,
et muditi mobiliseerida kombinadi ratsio-
nalisaatori loov mõte riikliku tööstade liivi-
deimide tootmisel.

Kombinadi elu - tootmistööd,
sotsialistliku võitlust, töötajate kvali-
fikatsiooni ja üldharidusliku tarne töst-
mist, ratsionaliseerimistegemist juhivad
pidvalt kombinadi ühiskondlikud orga-
nisatsioonid. Pole küsimust kombinadi
elus, millega ei tegles partii- ja komso-
moliorganisatsioon ning ametühing. Pärnu
linna kombinadis on partii- ning komso-
moliorganisatsioon ja ametühing organi-
seerivaks ja juhtivaks jõuks kombinadi
võitluses riikliku tööstade ühiskondliku täit-
misel ja kommunistlike ühiskondlike materiaal-
tehnilise baasi loomisel, uue inimse kas-
vatamisel ning kommunistlike suhete su-
jundamisel.

Suur osa ühiskondlike organisatsoo-
nide ja kogu kombinadi elu juhtimi-
sel ja muutmisel on olnud partii
algorganisatsioonide loomisest alates.

^{1) Pärnu}
¹⁾ Linna kombinadi arhiv, 1964. a. ratsionaliseerimis-
tegemise statistiline aadress 4-HT.

Partiorganisatsioon loodi Pärnu diinakombi-
natsioonil 1945. aastal ja sinna kuulustol-
sjal 5 kommunisti.¹⁾ Oma arutamise erimes-
test aastatut alatus ligi Pärnu diinatöös-
tuse partiorganisatsiooni ära suure töö-
töötajate mobiliseerimisel uue du ehitä-
misel. Partiorganisatsioonis arutati pi-
devalt tootmistööga koos olevaid ki-
simisi ja võideldi selle eest, et riigilt
antud plaan ning kohustused saaksid
täidatud. Töölisele korraldati õpuri-
kvalifikatsiooni ja töövõime tötmi-
sus ning piirati leida võimalusi oma-
riika alandamiseks. Vabrikus kommu-
nistide poolt organiseeriti poliitringide
tööd ja loengute läbiviimist töötaja-
tele, et tösta töölise poliitilist tead-
likkust.

Partiuroo loodi vabrikus 1951. aastal.
Esimene partiuroo loodi 1958. aastal
Mägkovi juhtimisel.²⁾

Praegu kuulub Pärnu diinakombinatsiooni
partiorganisatsiooni 74 partii liiget ja 9
liikmesnandidaati. Sekretäris on S. F. duts-
ko. Partiorganisatsioon annab biroo in-
telligitid ja partikoorolekutid kõiki kombi-

¹⁾ J. Laane mälestused

²⁾ A. Laane kirjalikud mälestused.

saadi elus ette tulevaid küsimusi, nagu
töötuspleani täitmise küsimus. - „Kombi-
natsiooni töö tulemusel 1964. aasta riik-
liku plaani täitmise ja partiialg-
organisatsiooni ülesanded viitmeaastase
viimase aasta plaani ennetähtaegse täit-
mise kindlustamisel;“ „Defektide taotse-
gule ilmnemise Pärnu linna kombinatsioonis“;
sotsialistliku võitluse arendamist - „Sotsia-
listliku võitluse partiidist juhtimisest“,
töökaitse olukorrad. Kommunistide pi-
dava tähelepanu objektis on töötajate
ideoloogiline kasvatus. Kombinatsioonis
töötas 9 poliitringi, mis käivad nagu -
laadilt kasu võtva uus koos. Poliitõppu-
sivad läbi kombinatsiooni töötajad v. Krom-
pur, O. Lohmus, d. Väikmann jt. Partiiorga-
nizatsioon on arutanud ka kaadi kas-
vatustööd kombinatsioonis ja juhib kommu-
nistliku töö koolide tööd. Kommunistliku
töö kooli on kombinatsioonis 3, õppurid ter-
mured kasu võtva uus ja ne võtab 116
töölist.¹⁾

Partiiorganisatsiooni kaudu on leidnud
valitsemise ja parti otsused ku kombinatsiooni
kollektiivi - riiksel arutatakse plenumi-
miti otsused, vesteldakse põllumajandus-

1) Pärnu linna kombinatsiooni arhiv, EK Pärnu
linna kombinatsiooni

teemadel ja tutvustatakse päevasündmuni.
Korduvalt on erinevad sektorid Pärnu
dina-kombinaadis. Kombinaadi kommunisti-
tid mõistavad hästi, et „töö ja kasvatus
on lahutamatud, need on ühtse protsessi
kaks külge. On vaja ükskord alaliseks
mõista, et kõige suuremaks mis tahes
plaani edunale täitmisele on inimeste
kavutamise hästi organiseeritud kollektiivis,
sagu ütles Üld-KP Keskkomitee juuniplee-
rumil m. Stitšov.

Algrauus partiorganiseerimises on
partigrupid. Partigrupp on Pärnu dina-
kombinaadis kuni ja kolmes keel on oma
büroo. Partigrupid on peamiseks organi-
satsiooniliseks vormiks, millega tagatakse
kõikide kommunistide aktiivse osavõtt
töötamisest ja sotsiaalsest elust. Grup-
pide peamiseks ülesandeks on koostada
töötamisplaani täitmise eest, töö parima
organiseerimise ja inimeste reservide ka-
sutamine eest. Partigruppidel on nendel
õigused. Nad võtavad oma administratsoon-
i tegevuse kontrollimise, võivad oma
koostöökulud ära kuulata tehnikas, brigadi,
vahetus juhte. Partigrupp tegeleb
töötamise väikemas töös, tehnikas, ja te-

ma jõud peitub oskum operatiivselt reageerida igale muutusele kollektiivis. Elu ja töö rõuavad kõikide kommunistide ja kogu kollektiivi kiiret otsust ja üksmeelt kitsaskohtade likvideerimisel. Viieks tublimaks partigrupiks on peamehhanika tschhi partigrupp, kus sekretäriks on H. Holm. Partigrupis on juhtivaks tuumikuks 5-liikmeline biroo. Partigrupi koosolekud toimuvad regulaarselt vähemalt 1 kord nädalas. Pärnu dirahombiraadi mehhanikatschhis ei lahkunud 1964. aasta II kvartalil töökuidagi laabuda. Partigrupi kommunistid moodustasid komisjoni, teigid kindlaks teada põhjused. Selle järgi toimus partigrupi lahtine koosolek, kus arutati kiirimust ja tehti järeldused. Peamehhanika partigrupis on arutatud selliseid küsimusi nagu ventilatsioon, töökaits ja ohutus tehnikas olukord riistkonnas uue uugu kombinaadis, tschhi ja kombinaadi materjalidega varustamine, tööpäeva korraldamine jne. Viimist arutatakse olukorda ja püütakse leida lahendusi, mis fikseeritakse otsustena. Partigrupi otsuste täitmist kontrollivad kommunistid ise koos-

lega.

Suurt tähelepanu pööratakse peamine-
kaanika partaigupis ka kommunistli-
ku töö liikumisele. Kommunistlike töö
juhtimise ja organiseerimise eest vastutab
üks büroo liikumist - N. Jilov. Peameha-
nika büroos on kolmele bigaadile omis-
tatud kommunistliku töö bigaadi rime-
tus (32 töötajat) ja kommunistliku töö
kooli on 4. Praegu taotleb austavat ri-
metant 1 bigaad, kuhu kuulub 20 inimest.

Pärnu linnaombiknõukogu kommunistid võit-
levad selle eest, et kombinaadi töötajad
parandaksid süstemaatiliselt tootmisvõim-
ust ja teeraine kasutamist, täiustak-
sid tootmistehnoloogiat, täidaksid ja
ületaksid toodanguplaane, parandaksid
ruide kvaliteeti ja laiendaksid selle sor-
dimenti. Juhtivaks organiks selliste kü-
simuste lahendamiseks on partii- ja riigi-
kontrolli kaastöögrupp, mis loodi 1963.

aastal. Kaastöögruppis on 40 inimest,
kellist 19 töötajat on VdKP liikmed
8 töötajat on kollektiivid ja
13 töötajat on ametühingu liikmed.

Kaastöögrupi esimees on E. Epifanov. ¹⁾

Partii- ja riigikontrolli kaastöögruppis on om-

1) Pärnu linnaombiknõukogu arhiv, EKCP Pärnu
linnaombiknõukogu algsorganisatsioon, partii
ja riigikontrolli kaastöögrupi protokollid

tatud ellisid küsimusi, nagu tehnoloogiliste seadmete kontrollimine tehnikas, kantamata lihafondide realiseerimine, kombinatide tugevuse analüüs jne

Iga küsimuse lahendamise pärast tunnevad muut kõik kommunistid ja oma isikliku eesaujuga innustavad töötajaid. Kõigi poolt tuntud ja austatud on Pärnu liinukombinatini ellised töömehed - kommunistid nagu Karl Holm, Alexei Popkov, Antonina Sukhova, Leonid Veitman, Jiri Laas jt.

Vääriliseks järglasteks Pärnu liinakombinatide kommunistidele on kombinatide kommunistlikud noored. Kommunistlikud noored partiorganisatsioonide juhtimisel on nagu kombinatide noortepu avangardides tema aretamisest alates 1947. aastal. Kommunistlike noorte juhtimisel organiseeritakse rabe aja veebruar, korraldatakse puhkekohtluid ja lüüakse kaasa spordivõistluste organiseerimisel.

Kommunistlikud noored peavad oma erimehes silmas pidades plaaniülesannete täitmist ja et teinud küllalt muut organisatsioonilist tööd, et mobiliseerida kõiki

roori nlli ülesande elluviimisele. Tõhusat tööd teeb nomenoli-prozeutor. Prozeutor on jälginud tööaja ratsionaalsust kasutamist, on aidanud reeglata tööajate puudumise põhjused, on kontrollinud, kuidas laiguslehel viibijad peavad ainni režiimist jne. Kõiki ilmnenud puudusi ja väärkäitumisi valgustab nomenoli-prozeutor oma riialehes.

Nomenoliorganisatsioon pööratakse suurt tähelepanu kasvatus tööle ja sel eemärgil organiseerib nomenoliaomitee tühkides rütlum, viib läbi poliitinformatsioon Komsovol on erinimas võitluskõrges töödistsipliini eest ja sageli organiseeritakse nende töödistsipliini kontrollimiseks. Ka nomenoli-prozeutori teravpilk peatub loodritel ja töödistsipliini rikkujatel, luues nende ümber avaliku huukamõista õhkkonna.

Komsovol on ka aktiivsed sotsialistliku võitluse organiseerijad. Komsovoliaomitee algatunud nati kombinaadis ninn rändvimpel „Kutscala parim noortööline“ ja alustati võitlust selle nimetuse omistamise eest. Komsovol orga-

riiserind kommunistliku töö esirind-
lde pühendatud öhtu, kus jagati kogi-
muni noortele. Kombineeritud võtavad in-
.osa võitlust kommunistliku töö esirind-
lax nimetuse omistamiseks. Pärnu kineom-
binaadis on 139-st kommunistlikus noo-
rest 80 kommunistliku töö esirindlast
eretas algsorganisatsioon sekretäri N. Mi-
lajevaga. Alustavad nimelust loetuvad
aga peaaegu kõik kommunistlikud noored.
Edasiõppimist jätkavad õhtuoolis, tehni-
kumides ja institutides 23 kommunist-
likuu noort, 40 kommunistlikku noort
võtavad aktiivselt osa poliitringide tööst.
Kommunistlike noorte hulgas on ka häid
ratsionaliseerijaid. 1964. aastal eritand
12 kommunistlikku noort ratsionaliseer-
imistepanemuid.¹⁾ Populaarne on kommu-
nistlike noorte hulgas sport, eriti aktiiv-
selt võtavad osa matkamisest. Kombineer-
di kommunistlikud noored on esirind-
land loetmistöös, aktiivne ühiskondli-
kurja sporditöös, võrreldes oma käitu-
miselt ja rellistena esirindlast võgu kom-
binaadi noortepooli. Tublimad meist on
kommunistlikud noored Kolk, Oall, Paul-

¹⁾ Pärnu kineombinaadi arhiv, edikuri Pärnu
Kineombinaadi algsorganisatsiooni aasta-
aruanne, 1963, 1964. protokollid, 1964, 1965

Berg, Sikkul. Võim jt, kes on esivanjaks kõi-
gile igapäevases töös ja ühiskondlikus elus.

Partei- ja aasmomeliorganisatsiooniga
kannuäs loobab kõige enamliisem organisat-
sioon - ametühing, mille kuulub 98% kom-
binadi loõtajalist. Pärnu dirakombi-
naadi ametühinguaomitee on lugenud
oma peamiseks ülesandeks mobiliseerida
kollektiivi autiõrle osavõtuli kommu-
nistliku ühiskonna laiahaardelisest üles-
ehitamiseest meie maal ring ühildustada
oma organisatsioonilise ja poliitilise töö-
ga riialiku aastaplaani ning seitsme-
aastaplaanide edukas täitmise ja üle-
tamise kõigis raitajast.

Suurt tähelepanu pöörab Pärnu di-
rakombinaadi ametühingu aomitee sotsia-
listliku võitluse riivendamise, ratrio-
nalise ümhitgevuse arendamise, edasi-
õppimise propageerimisele.

Pidevalt juhib ja kontrollib ametühin-
gu aomitee alalise lootmisnõupidamise tööd.

Alalised lootmisnõupidamised tekki-
nid võmoegade kiidus juba 1923. aastal
ja kujunid ühes kõige efektiivsemaks
töölise loova energia mobiliseerimise mo-

dumks. 1944. aasta lõpul võeti Vabariigis ametühingute aktiivi nõupidamine vastu etum tootmisnõupidamiste süstemaatilise korraldamise kohta, kus arutatakse alinõu-
 rid töövõimuse tootmises ja tootmisplaa-
 ni tähtsust. Pärnu linanõukogu moodustati 1958. aastal 53-liikmeline alaline tootmisnõupidamine. Alaline tootmisnõupi-
 damine tööst võtab 1965. aastal ma ko-
 xu 70 inimest, neist

45 töölajad tehnikast

3 ametühinguanumite esindajad

15 administratiivseid esindajad

1 esindaja TTÜ-st

1 ÜLRI esindaja

2 esindajat parteiorganisatsioonist

1 ühiskondliku kor

2 ühiskondliku loominguvaliste seaduste esin-
 dajad.

Alaline tootmisnõupidamise tööd juhivad
 15-liikmeline presiidium koosneb S. Rikardi
 ja peainsener E. Rootiga.²⁾

Tootmisnõupidamise istungid toimuvad
 1-2 korda aastas, kus arutatakse selli-
 seid nõukogu tegevusega seotud kü-
 simusi, nagu uue tehnika juurutamine,

1) E. Jaanvärk, Tootmisnõupidamised Eesti MTU
 loostuses esimestel sõjajärgsetel aastatel,
 Arhiivite kogumik "Kaasaja ajaloo", Tallinn,
 1961, lk 133

2) Pärnu linanõukogu arhiiv, Ametühingute aasta-
 andmed.

depanaamid, mis võetakse arvesse töö
parimaks nõndamiseks.

Ametühing teostab ka pidevat aost-
rolli kollektiivlepingumee võtude aostuste
õigusega täitmise üle. Teatavasti on kol-
lektiivleping dokument, mis määrab kind-
laks administratiivse ja loobisusliku-
tüvi vastastikusena aostused loobisus-
plaani täitmise aindlastamisel, töötajate
väljaõppe organiseerimisel, tööaegade, ela-
mu-kaolu ja kultuurilise teerendamise
alal.

Enimse kollektiivleping sõlmiti Pärnu
kirikombiraadis 1947. aastal. Seda aind-
lust meenutab tööline J. Laas: "Jukt-
roore ministereerimist ei saadud. Seltsimise
järvesaas, ametühinguaomitee kollektiivne
esimes, kuulas järgi aostu denigradist.
auid kaal ei saadud midagi teada.
Tuli endal aostada ja aostatiigi."

Esimestel aastatel võeti sageli kollektiiv-
lepingumee punkt, millede täitmise ei ol-
nud tööaegade ja jäid vaid paberite.

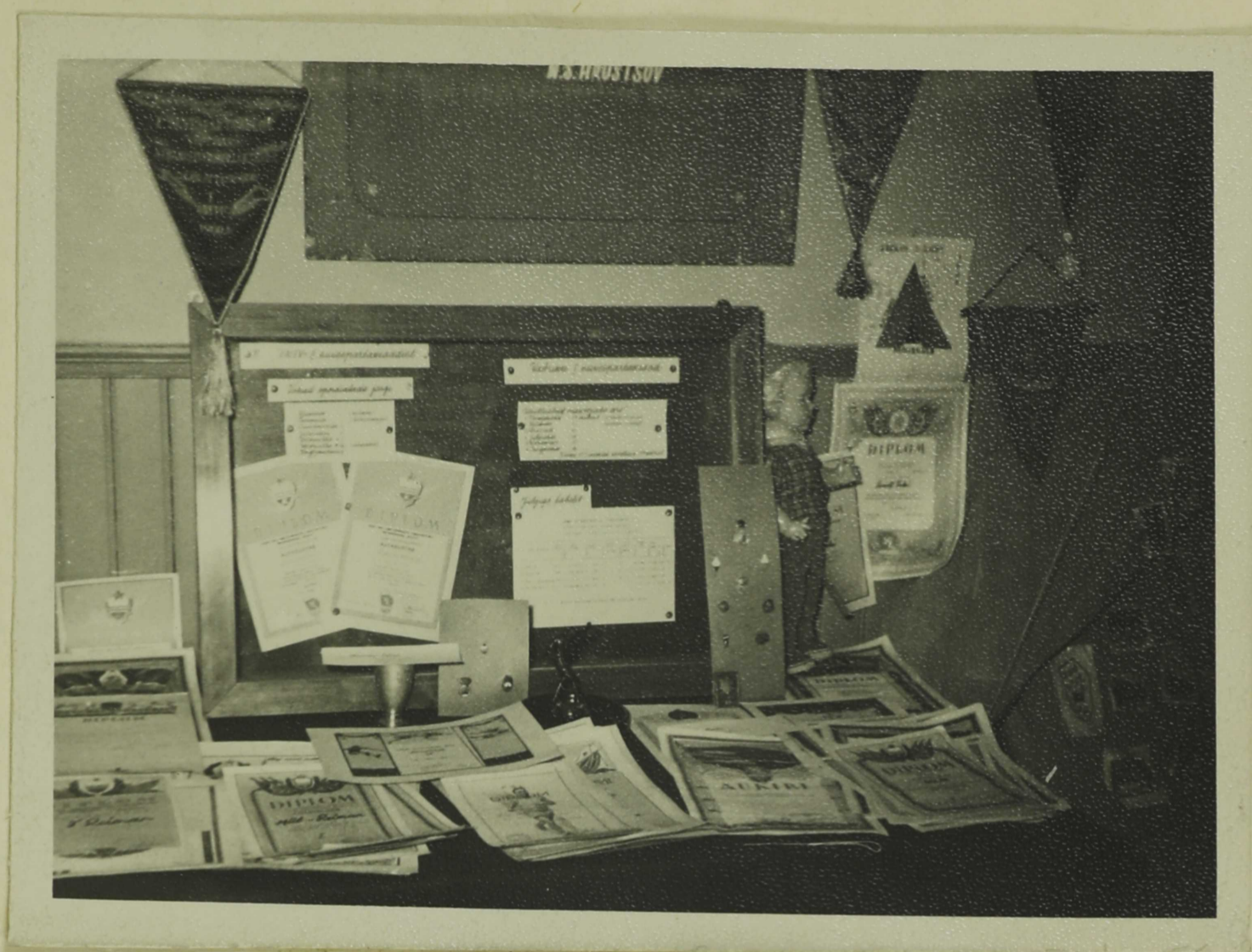
Pärnu kirikombiraadis kaati parumi-
ni täitme kollektiivlepinguid alates 1955-
-1956. aastast; kus kaal oli aost-

1) J. Laas mälestused

Arvamust igat liini sotsialistliku ühis-
elu reeglite rikkumise juhtude hukkamõist-
miseks, tugerdada pidevalt rahvamalevat
ja tõsta sotsialistliku aetlu osatäht-
sust võitlus sotsialistliku omandi kaitses
tugerdamise eest.

Kuid taoliste küsimustega ei tule
ametühingul sageli tegeleda. Uuie töö-
tajad on kõik võimalused tootmisöö-
kõval rakendada oma energiat ja
vaba aega ühiskondlikult elust ring-
lõõst osavõtmises. Pärnu kinnaombi-
saadis tegeleb kehakultuuriosakonnaga,
muhu kuulub aktiivse sportlastena 310
lõõtajat. Kehakultuuriosakonnas te-
gutses mitu seksiooni: raku, võrkpall-
di; jooki; jalgratta; võrkpalli; orientu-
rumisport, kergejõustiku, muras, ujü-
misi, laskesport, lauatennis jt. sek-
sioonid. Kõige arvukam on osavõtt
turismiseksioonist - 190 lõõtajat,
muraseksioonist - 84 lõõtajat,
lasku- ja võrkpalliseksioonist - 650 lõõtajat.
Kombinaadi kehakultuuriosakonnas
saavutavad oma töös häid tulemusi.
Aasta-aastalt hoitakse enda käes pea-

algu aõia linna näidkavixad.

1963. aastal näitkes saavutati 5
koht vli „Kalu“ Pärnu Territoriaalnohuogu
5 talispordivõistluses ja Pärnu linna noor-
soo talispordivõistluses, ENSV Tekstiil- ja
Kergejõustiku Töölise Amlik vabariiklikul
spordivõistluses saavutati lastumõõdu ja
orientaerumispordis viikoht jne.

Võidukas
orientaer-
umisp-
mõõdu.

Arvestades, et viimase 50 aasta jooksul on füüsilise töö raskusaste ligi 20 aasta tootmisprotsendi mehaniseerimise ja automatiseerimisega, püüab Pärnu kombinatsiooni spordikomitee kaasata spordilüümisega laia tööliskulda. Sel eesmärgil on aldatud mitmenuguseid manöövreid: igal nädal toimub kombinatsiooni-siseparteiaiaad ja tehhiidivahelised võistlused, millest näiteks 1964. aastal võeti ~~sa~~ 1084 töötajat. Rohkesti töötajaid võtab ka matkadest, mida on aldatud valguanda, püsti, kihnu jm. Töölise aktiivsemaks osaletoimimiseks sporditöösse on organiseeritud agitatsiooni-tahvel, misalalt, on läbi viidud parimate sportlaste osavõtul propagandaõhtuid, autanustatud parimaid sportlasi. Kombinatsiooni spordikomitee koostab sportlike näitajate siserevimeid võistluskiriku võistluse tingimustele ja see nõuab liialt administratsiooni poolt toetust. Kommunisti-ühikute ühese omaduseks on ka füüsilise täiuslikkuse.

Pärnu kombinatsiooni töötajad

on võimalus oma võtta mitmest
võttevõimringide loost kombinatsiooni klubis.
Käesoleval ajal töötab klubis juunis 19
ringi, nagu eesti- ja vene näiteringid,
kitarristide- ja puhapilliorkester, nais-
ansambel, estradiiorkester, estradiian-
sambel, fotoring, kättööring, mudi-
lastiring jne. Siin on huvitar märke,
et uolm reist ringidest töötab eksi-
kondlikel alustel. 50-ndate aastate lõ-
pul ja 60-ndate aastate algul oli huvit-
rat alubis loopäras, auna ei muude-
tud kaasa kaarata kombinatsiooni tööta-
jaid, ei uonaldatud huvitavaid õk-
tuid, uohtumisi jne. Viimastel aastatel on
klubi töö tublisti paranenud. 1963. aastal
lõal näiters uonaldati 132 huvitavat
eritust, neid lamulisi 50 ja lamuta 82.
1964. aastal kasvas erituste hulu 153-ks,
kusjuures lamuta oli reist 92 ja lamu-
lisi 61. Klubiringidest töötavad hästi
mudilastiring, kus saavutas vabariiklikul
silvaatunel I uoka ja esimesena tellemoo-
ris. Vabariiklikul silvaatunel II uoka saa-
vutas kitarristide orkester ja III uoka puha-
pilliorkester. Klubis on klubiorkesterid and-

rua 26 kontseriti 3288 muulajale ja käi-
rud enikemas Leningradis ja Nijandis.
Klubis on arendatud uohtumisekluid
sõsarlevõttega, Pelgavast, parimate sport-
laste ja kommunistliku töö esirindlastega,
viidud läbi mitmeneguniid laaguid. Kuid
sunt muut klubit alubineumide kitr-
kus. Kombineat karab iga aastaga, kuid
raatamata ametühingukomitee taotlusi-
li ei ole veel jõetud murubeda uuriu-
me alubi jaoks.

Klubiga ühis majas töötab ka kom-
bineadi raamatukogu. Raamatukogus
karab pidevalt raamatute arv. Kui 1959
aastal oli kogus 4163 uoidet ja raamatu-
kogu teenendas 291 lugejat, siis kärsdeval
aastal on raamatukogus 7973 raamatut
ja teenustataren 613 lugejat. 1963. aas-
ta kevadel avati tehniline raamatukogu,
kus on 612 raamatut. Ühisuordlik po-
litilist kirjandust on kombineadi saa-
matukogus 1503 uoidet.

Viimastel aastatel laenuatataren kes-
miselt aastas 10000 raamatut.²⁾ Raama-
tukogu tööd organiseerib 7-liikmeline
hõuakogu, kus viib läbi ilukirjanduse
müüsi, tutvustab uudiskirjandust vas-

¹⁾ Pärnu dinanombiraadi arhiiv. Ametühingu aastaaruanded

²⁾ Jomas

lavale vitriinide, organiseerib raamatukirjandusi. Klubis on saadatud õhtuid kirjanduse tähtpäevade tähistamiseks. Kuid ka raamatuaogu töö annab tunda muu muumide viitsimisi: puudub lugemissaal, puuduvad võimalused nii mõnigi huvitava viituse korraldamiseks.

Pärnu direktoriabi ametühingu komitee initsiatiivil saadatakse igal aastal ekskursioonid nii kodu- kui ka venna- ja barüürideni. Kombineeritud töölajad on käinud Jaltas, Riias, Leningradis, Jelgavas, Narvas, Haapsalus, Sõuna-Estis, Saaremaal jms. Igal aastal külastatakse teatrietendusi Tallinnas ja Tartus. Sügisel saadatakse ühisid väljasõite majja- ja kerevõtteks.

Läbi viidavad kultuurimarrilised üritused aitavad luua Pärnu direktoriabi muu- ja venna-ühendusi, sõbralikkust ja demokraatlikku suhtumist.

Ametühingu komitee teeb suurt tööd lühitajate heaolu eest. Pidevalt kasvab lühitajate matruaalne heaolu. Igaüks saadab Pärnu direktoriabis viimastel aastatel.

1960. aastal keskmise töötasu + töötajale	- 734 rub
1961. aastal	- 892 rub
1962. aastal	- 950 rub
1963. aastal	- 977 rub
1964. aastal	- 995 rub

Töötajate jõuamus kasvab igal aastal. Keskjõuamus tuleb arvestada, et töötajate reaktiivsus on veelgi kõrgem. Võnatult on parandatud töötajate töö- ja elutingimused. Kombineedis on teostatud tööruumide remont, täiendatud ventilatsioonivõimeid, muntitud külghaigelt juurde rüütskappe, laiendatud sööklat. Sööklast on võimalik saada 3 rooga, on parandatud toitumise kriteeriumid ja laiendatud valikut, on parandatud ehitustööd.

Igal aastal saavad töötajad uusi kortereid. Kombineedi poolt on ehitatud 1103 m² elamispinda. Kuid nüüd on korterivajadus veel suurem: korterite järjekorras on 90 töötajat, kes kõik vajavad hädaabi elamispinda, kuid abitar on võimalik eraldada 8-10 korterit. Kombineedi administratsioon ja lähiaondlikud organisatsioonid püüavad võimalust mööda lahendada töötajate kõiki vajadusi,

¹⁾ Pärnu diktaankombi ka arhiv, 1960-1964. a. Aastaaruanded.

Kuid enalgu jääb korterimimumis oelli-
savaas. Väike on ka lasteaedades ja sõi-
medes võtate arv, kuigi kombinatsioon
oma lasteaed- ja -sõim ring 1963. aastal
avatud lasteaiast eraldati 18 kohta kombi-
naadi töötajatele.

Igal aastal eraldatakse kombinatsiooni
töötajate lastele püües laagrisõitumiseid,
igal aastal saavad töötajad kümneid
tunne lühiajalisi puhkusaodudesse ja sa-
ratseerumidisse.

Vastavalt töötajate materiaalsele jõuusse
kavvudele suurenevad ka töötajate elukor-
rallid ja kultuurilised vajadused. Kuigi
selle vajaduste rahuldamine tekib vahel
riivasuhtes, lahendatakse need aastate jook-
sul kommunisti materiaalse beari kindlus-
tumisega. Kõos kõgu meil maa töötajaskon-
naga võtavad ka Pärnu linnakombinatsiooni
töötajad aktiivselt osa kommunisti laia-
haardelisest ühiskitamisest meie maal. Kombi-
naadi töötajad võtavad osa uskalise valit-
misorganite tööst. Nü on valitud tublimad
töötajad d. Sõnnus, A. Aleksso, A. Põllusaar,
H. Uäger, d. Petrov ja A. Jann Pärnu
Tööstusliku Saaduste Võuoskuse, kus nad
võtavad osa elu arendamisest kõgu linnas.

Pärnu diinaombiraadi kollektiiv partii; kom-
romoli ja ametühinguorganisatsioonide juhtimi-
sel püüab oma aasa tööga ühriusnaku-
rangus tunda rahivõrre kll hoolituse
lest, mida iga päev onitatakse kõigile miil
maa töötajatele.

LÕPPSÕNA

1964. aastal möödus 45 aastat Pärnu
linnaomnibuside rajamisest. See aeg ei ole
kuigi pikk, kuid Pärnu linnaomnibusid on
muutunud selle aja jooksul tundma-
tunni.

Alustas Pärnu linnaomnibusid, sel
ajal Pärnu linnaomnibuside Aktsia - Selts väi-
ker, vana sirsseadega raamatud ette võttes
~~aktsionäride~~, uus teatas rajamis-
aastal, 1919. aastal 11 töölist ja tema
nimiselt ligikaudu aastal 1922. aastal 50
töölist. Rajatud oli ta selleks, et täi-
ta aktsionäride taskud tööliste julma
eksploatsimise hinnaga. Tööline pidi
oma tööjõudu müüma, et toita per-
uonda. Aktsionärid laiendasid toot-
mist ettevõttes riivõrd, kui võrd seodi
kandide selle kannu te muundamisel.
Tehnilisest programist, tehnoloogia täius-
tamisest peamised huvitatud ei olnud,
sest entis oli tööjõud odas ja teada oli

kuullalt.

Pärnu linatööstuse Autsia - Selts rea-
lineeris oma loodaregut põhitseid omal maal
„rahvatöö“ konna, tootis tarbijale tema
oma teerainest ja sõltus seega riikliku
töö hulgast.

Autsiaühendi omaoliku tegi lõpu nõu-
kogude võimu kehtestamine 1940. aastal,
mil töörahvas sai ise perimehes ja
kaudas ise elu nõndadama oma huvi-
des. Suur dramaarõde katustas sotsia-
listliku ülesehitustöö ja rassa oupatsioo-
riaastat toimus taganimine ka Pärnu
linatööstuses.

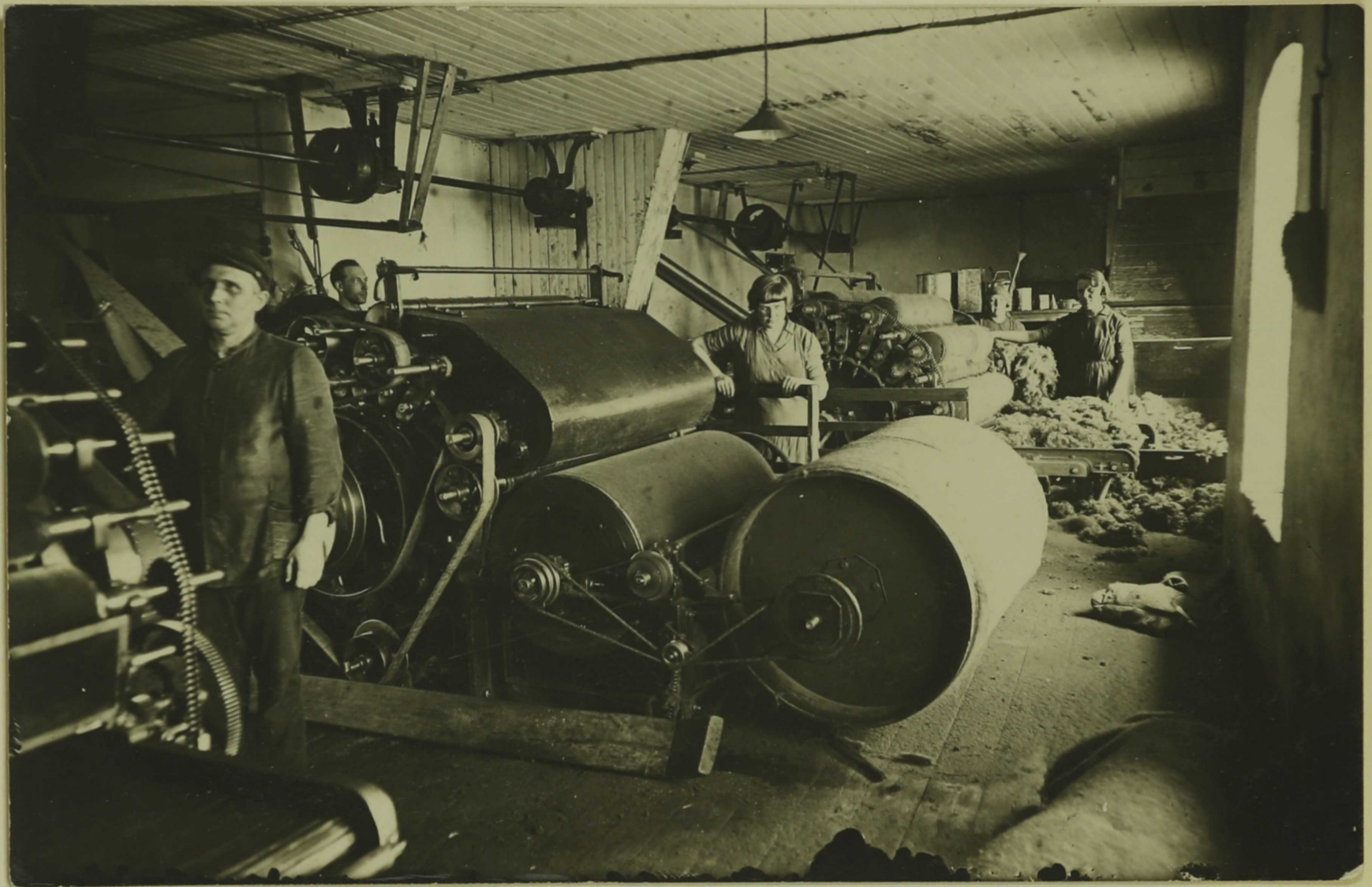
Hitlerliku Saksaoua puustamisega
rahvasid ei elsti töötajad oupantidest
ja avaldand roori astuda nõuogude
lõude nõornisu. Erti lütmissiga nõuogu-
de lõude nõornisu algas uus lehuuüts
Pärnu linanõmbincaadi töötajate des.

Nõuogude võimu aastale jooknel
on toimunud täidlik muutus Pärnu
linanõmbincaadi töösja inimustes, ka pu-
tadile Autsiaühendi uuldu Pärnu di-
katõortus on muutunud nõipi töötajate
ühisaraks, iga töötaja nõõgub uduusega
oma nõmbincaadist.

muutunud on juba kombinatsiooni väikeselise.
Kahesuurelt loonut sai uolmuu~~u~~ ja
pilvus kassas 1959. - 1965. aastal loimund
renovatsioonitöödega peale pool lõna.

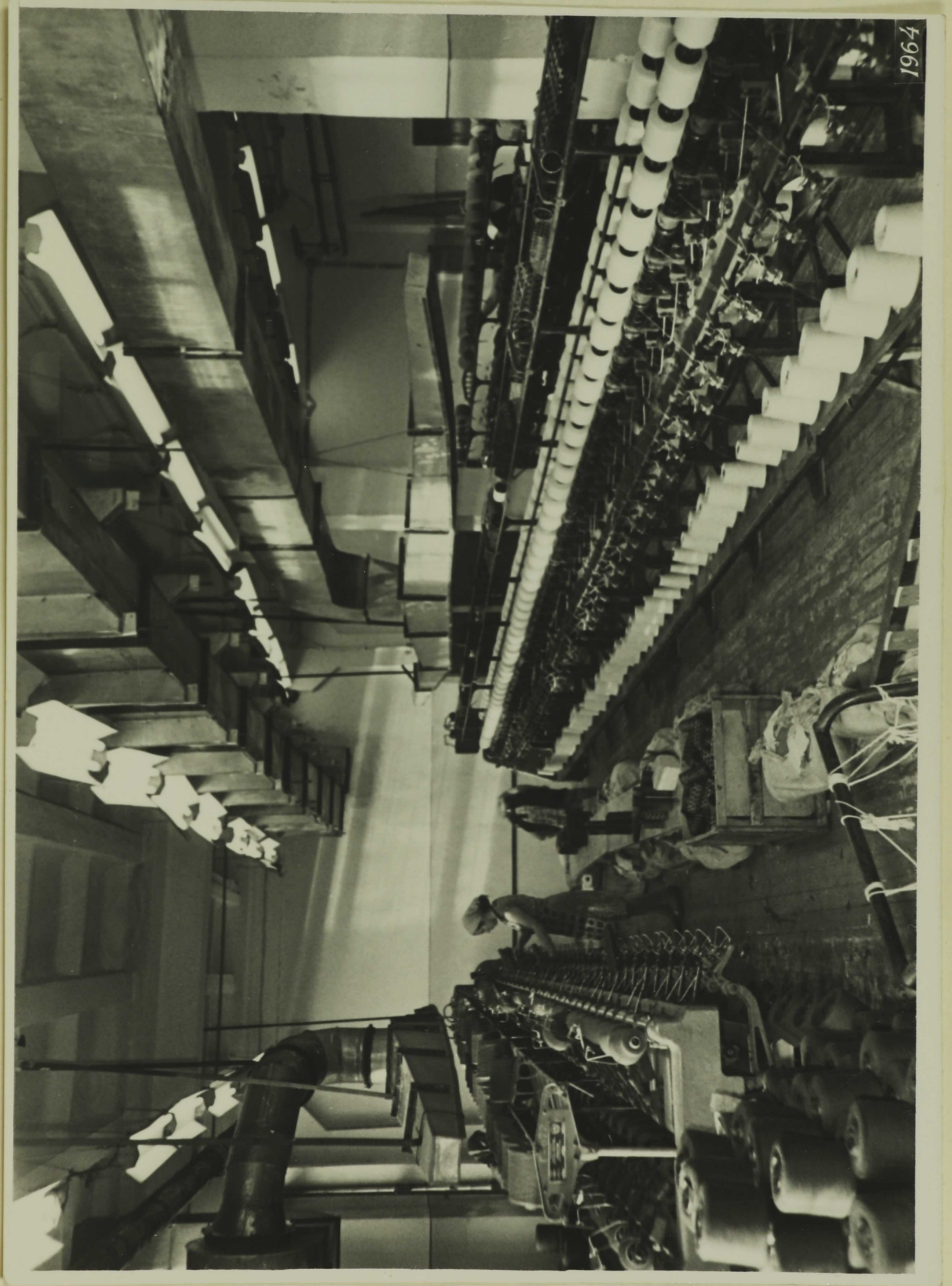
Täielikult on muutunud lootmis- tehnikas
baas. Kodanliku diiktatuuri perioodil oli
Pärnu Linatööstus isustatud vanade vä-
lismaste masinatega.

Vaated tööstusruumides 1931. aastal.

Kõuogude võime aastatel sisustati
Pärnu linnaombinaat uuema kodu-
maise tehnikaga, mis võimaldas tösta
tööstollinast ja ürgendas tööd.

Naade rööviminaonale 1964 aastal.

Nõuogude võime aastal on kasva-
nud loodang 827 tuhandet rublalt 16.496
tuhande rublani, töölisi arv 489-elt
1537-ni (arvud on loodud aastast
1945 ja 1964). Inim- tehnilise personali
arv on kasvanud vastavalt 24-elt 52-le.

Koos linnaombiraadi aringuga
on muutunud ka töötajad. Kodanli-
ku diktatuuri puudot olid tööli-
sed vaid tööajad, millest tuli või-
maliselt minimaalselt tulu eest väl-
ja pigistada võimaliselt rohkem ja
kõlle käekäigust ja heastust ei ol-
nud autiohavid põrmugi huvitatud.

Nõuogudena töötaja on ise
elu täieõiguslik inimene, kes aonal-
dab ise oma elu ja tööd, kes teab,
et igast ünnust töötajast sõltub tema
riigi areng ja tema enda heaolu tõus.
Iga töötaja peab anda võimaliselt
palju ja hästi oma uodumaale ja rahve-
le. Nõuogude töötaja nõrgest kiadlik-
kusest ja armastusest oma maa ja rahve
oma edevõtte ja töökoolluust vastu
tuleneb tema loo, aktiivne, alati rahu-
tu ja otsiv suhtumine tööri, püüed te-
ha kõige võimaliselt hästi.

Eriti oluliseks löendiks nõuogude töötajate
uuest palgast on sotsialistlik võitlus ja selle
kõrgem etapp - kommunistlik tööliikumine.
Selliseid nõustusi püstitama ja täitma, saagu
nda teevad kommunistlik töö esirindlased,
on võimelised ainult nõuogude töötajad.

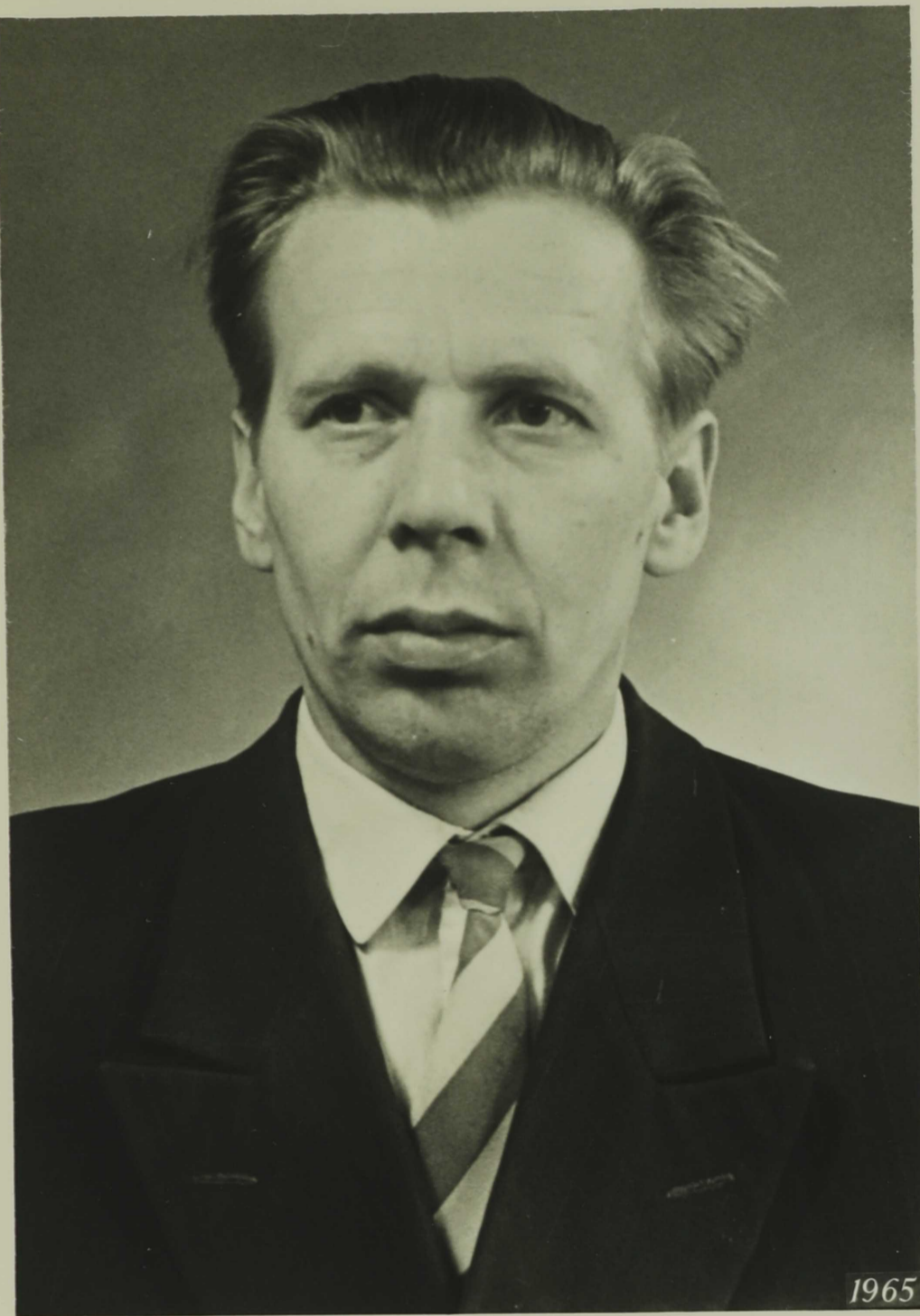
Kommunistliku töö esirindlane, VKKP liige
Ketraja
Zagamulov, Lelna
(pildid vasemal)

Kommunistliku töö esirindlane, VKKP liige
Kuduja

Borteljova, Wadziida
(parempoolne pilt),
kes on tuntud mitte ainult

mitte sõjavärgi, vaid ka nõuogude diide tekstiil tööstuse hulgas
kui üks parimaid.

Kommunistilinen tšö
esindlane, NSKP liik-
miskandidaat

Ketaja
Zocera, Zinaida.

Kommunistilise tšö esind-
lane, parteitu
ketaja. poolmister
Juhonen, Villu.

Koopisid ei saa nõrutada töötajate töö ja elamis tingimusi kodaniku diatemuuri ja nõuagude võime tingimustes. Tööstust, riiklikus, aielmaltist tööstusmuundest on nõuagude võime aastal ehitatud puhtas, valged, avatud saalid, mis ei ole kaks kolme kga tunne hirsust.

Töötajate on avatud uue võime lund enese täiendamiseks, edasiõppimise jätkamiseks ja muutmiseks meel lahutuks. Meie maa jõuaks kasvada tõusid pidevalt töötajate materiaalse jõuaks. Meie riik hoolitseb nõuagude töötajate eest riikliku ei isikliku kapitalistlikus riigis maailmas, meid potab jõukas ja õnnelikult

Pärnu dirauombikaadi saavutused tootmises, töötajate eest hoolitsemisel on võimalik ainult sotsialistlike tootmisviiside juures ja tänu Eesti NSV muutmisele nõuagude kaudu saavata vanaaegse juure. ainult kõigi lüüdvabarite sotsialistliku abi ja noortöö tulemusena, ainult kindla plaanipärase majanduse arendamise tulemusena võib väikesest aktsia- seltsis au-

reda Eesti NSV üks suurim linakombinaat. Pärnu linakombinaat on saanud oma nime Uurimise Vabariigi ja Venemaa NSV-st, kombinadi töötajad on end pidevalt kaanud laiendamise teiste liidusaba-riikide soovitevõetlus. Kuulumine Vabariigi dudu koosseisu annab avarad võimalused tööstusettevõtte edasisele spetsialiseerumisele. Pärnu linakombinadi töödang läheb üha enam liidusabariikidesse. Nii saavad Pärnu linakombinadi käigus ja praetud dekoratiiv- ja mööblitööstuse töötajad Ukrainast, Venemaa NSV-st, Kasahhst, Kirgizist jms.

Vabariigi rahvaste ühistöö ja sõpruslik ilmne väljendus on paljusad rahvusliku töötajate liitumise ühtsus, sõbralikkus, elusõbraks kollutuvius. Pärnu linakombinadis töötab venelasi, valge-venelasi, lätlasi, ukrainlasi, juuti, poolakaid ja soomlasi. Kogu see paljusarvuline kollutuv püüab anda oma panuse Pärnu linakombinadi edasises arendamises ühel viisast 1966-1970.

1966-1970. aastal on peamine rõhk pandud raua- ja metalli- ja mööbli-

ja diavoliteeride) tootmise summa-
mille.

1960. aastal toodeti äärmisrakaid 894 tuh. bl.
väärtuses

1965. aastal - 910 tuh. rubla väärtuses, kuid
1970. aastal on ette nähtud tõsta äärmis-
rakaste tootmist 1100 tuh. rublale.

Uudne artiaalne võllakn 1966-1970
aastal tootmise mittevõtte vahelise
lihan vahetide arvel, mittevõtte-
ra vahetide tootmisele minnakse üle
1968. aastal Uvianuila tehhis ja igal
aastal toodetakse teda 6000 tuh. rubla
väärtuses.

1966-1970. aasta planeeritud väita-
jad on järgmised:

Tabel nr. 19¹⁾

	Kogutoodang (tuh. bl)	Tööliste arv
1966	18.412	1550
1967	21.455	1550
1968	19.485	1425
1969	20.255	1400
1970	20.255	1400

Kogutoodang väheneb 1968. aastal võrreldes
eelneva aastaga oluliselt, et võetud va-
hetide tootmise andataks mittevõtte

rahvide lootmisega, mis on hinnalt odavam ja ei kuulu raskäibem.

Töölise arv vähenes kombinatsiooni ilmnemise ja kahe vahetusliku töö, kuna mittekoostava rahvide tootmise juurutamisega vähenes lihaseduse vajadus.

Töövajamus tõusis ühe töötaja kohta rublades

1965 - 11077

1970 - 14680

ja protsentides 132,5% võrreldes 1965. aastaga ja 174% võrreldes 1960. aastaga. Omakirja hooldused on ette nähtud aastatel 1966-1970 2463 tuhat rubla, mis seavutatakse materjalide kokkupanemise ja töövajamuse tõusu arvel.¹⁾

Plaani projekt aastaks 1966-1970 arutati läbi töölise üldkoosolekul 4. jaanuaril 1964. aastal ja parti- ja ametühinguaatide koosolekul 11. jaanuaril 1964. aastal ning kiideti üksmeelselt heaks.²⁾ Pärnu direktorikombinatsiooni iga töötaja on valmis andma panuse, et muuta see tugevaks ja rikkamaks mitte maa ja et jõuaksime kiiremini meie ühisele esmargile-normumismile.

¹⁾ Pärnu liinakombinatsiooni arhiv, Plaani projekt aastaks 1966-1970.

²⁾ Pärnu direktorikombinatsiooni arhiv, selgitusvõtte plaani projekti juurde aastaks 1966-1970.

Резюме.

Целью данной работы ставил: дать обзор развития акционерного общества Тярнуского льнопроизводства, его исторического развития в условиях буржуазной диктатуры, в период восстановления советской власти (июль 1940 - июль 1941), в условиях Великой Отечественной войны, немецкой оккупации и в годы послевоенных пятилеток.

Работа построена по хронологическому принципу и состоит из введения, трех глав и заключительного слова.

Глава I - Акционерное Общество Тярнуского льнопроизводства в период буржуазной диктатуры (1920 - 1940)

Глава II - Тярнуское льнопроизводство в период восстановления советской власти, Великой Отечественной войны и в годы послевоенных пятилеток.

Глава III - Тярнуское льнопроизводство в годы пятилетки.

Тяжущее льнопроизводство было основано 6. дек. 1919 г. Первой - перебоной отсюда начал работу зимой 1922 года. За счет перебоной, полученное эксплуатацией рабочих в условиях буржуазной диктатуры акционерное общество расширяло производство.

Июльские дни 1940 года положили конец эксплуатации рабочих и самодержавию акционеров. Власть перешла рабочим и комитет Тяжущего льнопроизводства вместе с рабочим классом Советской Эстонии начал перестройку своей жизни. Вероятное нападение Титмировской Германией на СССР прервало социалистическое восстановительную работу в нашей стране и оккупация города Тяжущего июля 1941 года началась тяжелыми годами оккупации и для рабочих Тяжущего льнопроизводства. В годы оккупации изношенная машинной парк, большое количество сырья и готовой продукции было вывезено в Германию и уничтожено на месте.

С освобождением г. Пярну от фашистских захватчиков в 23 сент. 1944. года началась новая жизнь и для рабочих Пярнуского льнопроизводства. Они активно принимали участие в социалистической восстановительной работе. За первые десять лет советской власти Пярнуское льнопроизводство (начиная с 1950. г. Пярнуское льнопредприятие и валяльная фабрика) преобразилось в крупное предприятие с новыми ответственными оборудованием. Ещё более обширные реконструкции были произведены в 1959-1965. г. во время которой установлено более производительное и новейшее оборудование, соответственно расширением производственных площадей пути постройки нового производственного корпуса. В 1962 году Пярнускую льнопредприятие и валяльную фабрику объединили с Мыйза-кюлаской льновязальной фабрикой „Толшевник“ и переименовали Пярнуским льноабинатом. За годы буржуазной диктатуры и советской власти число рабочих возросло с 11

человек в 1919 г. до 1537 в 1964 г.

и выпускная продукция за годы
советской власти с 827 тыс. руб. в 1945,
до 16.496 тыс. руб. в 1964 г.

Совершенно новыми стали ус-
ловия работы и жизни, совершенно
новым стало отношение людей
к труду и жизни.

Своими честным трудом на
благ Родины выражают рабо-
чие Паркушо льнокомбината
благодарность партии и прави-
тельству за заботу, сказывае-
мую советскому народу и вно-
сят свой вклад в общее дело -
настроение коммунизма в нашей
стране.

Kasutatud kirjandus ja allikad.

1. Lenin, V. I. Tööd, 22 kd., Tallinn, 1953.
2. Album „20 aastat Pärnu linatööstuse A/S“, Pärnu, 1939.
3. Boikov, T. Sotsialistlik võitlus Eesti tööstusettevõtte esimesel nõukogu aastal. Artiklite kogumik „Kaasaja ajaloost“, Tallinn, 1961.
4. Brutus, L. Eesti NSV sotsialistlikult industrialiseerimisest. Kogumik „Nõukogu Eesti majandus 1940-1960“, Tallinn, 1960.
5. Eesti Entsüklopeedia, 8 k., Tartu, 1936.
6. Eesti Maa, Rahvas Kultuur, Tartu, 1926.
7. Eesti NSV ajalugu, Tallinn, 1957.
8. Eesti NSV rahvamajandusplaani tähtsamaid näitajaid, Tallinn, 1961.
9. Gumarova, V. Kommunistliku töö liikumisest tehas „Volta“ Artiklite kogumik „Kaasaja ajaloost“, Tallinn, 1961.
10. Jaanvärk, E. Tootmiskõpidamised Eesti NSV tööstuses esimestel sõjajärgsetel aastatel. Artiklite kogumik „Kaasaja ajaloost“, Tallinn, 1961.
11. Kaubandus - Tööstusaja Teataja, 38 k., Tallinn, 1938.
12. Minevik ja tänapäev, Tallinn, 1960.
13. Saabus päev. 1940. aasta revolutsioonilistest sündmustest osavõtjad jutustavad, Tallinn, 1960.
14. Paarmäe, K. Kodanlik Eesti sõjajärgse rev. ühiskond aastail (1920-1924), Tallinn, 1958.
15. Lepu, O. Madalapalgaliste tööliste reaalpalk kodanlikes Eestis, ENSV TA Teimelised. Riisuhonnetaadustamine, n. 4, 1960.

16. 1940. a. sotsialistlik revolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjali, Tallinn, 1960
17. Veimer, A. Eesti NSV sotsialistliku industrialiseerimise, Tallinn, 1958.
18. Veimer, A. Коммунистическое развитие и специализация промышленности Эстонского экономико-аграрно-промышленного района, Tallinn, 1961.

Arhiiviallikad.

1. Eesti NSV oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku ühiskondliku Riiikliku Keskarchiiv (ORKA). Fondid nr. 50, nr. 969, nr. 3991, nr. 2114, nr. R-9.
2. Pärnu Linnaombikaadi arhiiv, Aastamandid, 1944 kuni 1964.
3. EKRP Pärnu Linnaombikaadi-, EKKNi Pärnu Linnaombikaadi algsorganisatsioonide ja ametühingute käitiseomitee aastamandid, 1948-1964 ja protokollid 1963, 1964, 1965.

Perioodika.

1. Büllötäär, Kirgetööstus, nr. 3, 1960.
2. „Pärnu Kommunist“, 1953, 1960, 1963.
3. „Rahva Hääl“, 1959.
4. „Uus Eesti“, 1938

Mällestused, vestlused.

1. Järveaar, E. Pensionäri, endise linnavalitsemise töötaja kirjeldused mälestused Pärnu Koduloomuuseumi fondides.
2. Laas, A. Pensionäri, endise linnavalitsemise töötaja kirjeldused mälestused Pärnu Koduloomuuseumi fondides.
3. Laas, A. Pensionäri, endise linnavalitsemise töötaja suulised mälestused
4. Laas, J. Pärnu Linnaombikaadi mehaanikaosakonna lükk-sepa suulised mälestused.

Sisukord.

Sissejuhatus lk. 3

I peatükk

Pärnu linatööstuse Aktsia-Seltsi areng
kodanliku diktatuuri perioodil lk. 18

II peatükk

Pärnu linatööstuse areng kõnnoquide
võimu taaskohustamise, luure ja sama-
sõja ja sõjajärgse võisaastakute
perioodil lk. 52

III peatükk

Pärnu linakombinaadi areng riikliku
aastakul lk. 94

Lõppsõna lk. 140

Resümee lk. 152

Kasutatud kirjandus ja allikad lk. 156